

1796.

1. Fickens, Albertus Philippus : De exceptione curatoris non
dum excussi restitutionem in integrum a minoribus
actibus petitam non remorante.
2. Güntherus, Christianus Augustus : Si nepote non conferente.
3. Huebner, Dominus Henricus : De obligatione socii
innocentis in delictis
4. Pannoch, Casparus Christophorus : De transactionibus
ad binorem litem inter ad l. 2 C. de transact.
5. Robbentrop, Augustus Immanuel Cordus Georgius :
De delatione delictorum in Ducatu Bremensi
et Verdensi, imprimis de mulcta a pagorum
incolis, qui forum lignariorum nomina non
debuerunt, praestanda.

1798.

Puppe, Cordus Immanuel : De jure principis circa
immunitatem emendandaque ea, quae in fundatio-
nibus ad pias causas specialiter a fundatoribus

Determinata sunt

1801.

Lindernien, Rudolphus Hlavinus: Num mercator
venditis mercibus adhuc actione quanti minoris
adversus venditorem experiri possit?

1803.

Fuelle, Francus Georgius: Num restitutio in integrum
contra rem judicatam et instrumenta non per
reporta locum habeat?

1804.

Hartung, Christianus Christophorus: Observationes
forenses decisivae in Ued. Sax. supremⁱ pro voca
tionum tribunalis illustratae.

1805.

1. Schmelzer, Fridericus Augustus: Singularia juris Pruss^{iae}
Wolffenbütteleum in appellationibus ad suprema im
perialia tribanalia

1808

2. Schuster, Eduard: De divitione pactuum dotis.

1806.

1. Henck, Hermann, Guilielmus Eberhard: De vera crimine laesae majestatis secundum leges positivas in dote aliqua poena.

2. Liptitz, Leonardus Ludovicus Gottlieb: De nepotibus ex filio unico aut non in capita sed in stirpes succedentibus.

1808.

Schlitke, Guilielmus Franc. Carolus: Num nota actione negotiorum cunctis in possessione servitatis constitutis ab onere probandi immunitus sit.?

1809.

Widberg, Fredericus Augustus: Gratulatio, quam
Godofredus Christophorus Beirico . . . in sacris ejus

et Doctoris et professoris semi saecularibus. —
Dixi S. Subjectum est Verbum ad Juliam Cordineam
in istis sacris scripturis :

DISPUTATIONEM INAUGURALEM
DE
EXCEPTIONE
CURATORIS NONDUM EXCVSSI
RESTITVTIONEM IN INTEGRVM A
MINORIBVS ADVLTVS PETITAM
HAVD REMORANTE

AVCTORITATE
ILLVSTRIS IVRECONSULTORVM ORDINIS

PRAESIDIO

ALBERTI PHILIPPI FRICKII

PRO

SVMMIS IN IVRE HONORIBVS

CAPESSENDIS

D. XXI. MARTII MDCCLXXXVI. HOR. POMERIDIANIS
PVBLICAE ERVDITORVM DISQVISIONI

SVBMITTIT

AVCTOR

HENRICVS ZACHARIAS SPANNVTH

BRVNOVICENSIS.

HELMSTADII,

LITTERIS C. G. FLECKEISEN, TYPOGR. ACADEM.

INSTITUTIONE HAVENSALI

DE

EXCEPTIO

CONTRACTUS IN IURIS EXCESSU

RESOLUTIONEM IN IURIS A

MINORIBUS AD IUS PERTINENT

HABERE REMOVANT

AVTORITATE

ILLUSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO

ACADEMIAE

SCIENTIARUM HAVENSIS

ET

SCIENTIARUM HAVENSIS

AVTORITATE

AVTORITATE AVTORITATE

AVTORITATE AVTORITATE

AVTORITATE

AVTORITATE

AVTORITATE AVTORITATE

AVTORITATE

AVTORITATE

AVTORITATE AVTORITATE

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
EXCEPTIONE CVRATORIS NONDVM EXCVSSI
RESTITVTIONEM IN INTEGRVM A MINORIBVS ADVLTVS
PETITAM HAVD REMORANTE.

I.

Praeter alia capita lex Laetoria introducebat restitutionem, minoribus, dolo malo circumscriptis, indulgentiam.

Tamdiu olim adolescentes romani nec luxu, otio, inertia ducebantur, id est, viuebant; tam diu etiam iidem nec aliorum infidiis expositi erant, nec indigebant morum rectoribus: quamdiu ciues, ob saeculi paupertatem, victus duritie ac laboribus immensis exercebantur, fortitudine in periculis inclarescebant, sobrie vivere adfueti frigus aestumque tolerabant aequae, ac iis rebus contenti fuerant, quibus ipsa natura contenta est, quae, si modo arcentur vitae incommoda, neque defunt alimenta necessaria, nil amplius desiderat, haud nescia, quod opes pariant stultitiam. At magis magisque labi mores ac ire praecipites coeperunt, simulac expulsa paupertate, et conuentionibus omnis generis in immensum multiplicatis, augebantur bona publica, et priuatorum patrimonia, atque leges ipsae quasi obtemperare istis videbantur, quibus ampliffimae fortunae obtigerant. Inde non raro accidit, vt opes auitae et opimae hereditates in teneris iuuenum mentibus excitarent desiderium

derium pereundi per luxum libidinemque. Saepius adolescentes, muliebriter educati, ludis, crapula, meretricibus, pueris symphoniacis dissoluebantur. Nec deerant, qui iuuenum imbecillitate abutebantur, ac, adhibitis variis artificijs, incautos minores in contractibus ineundis, suscipiendisue obligationibus, callide circumuenire studebant, puta, mensarum omnium affeculae, gutturi dediti, cupediarii, fraudatores, parasiti, atque id genus impostores alii. ¹⁾ Quorum omnium fallacias, ob fragile iudicium, romana iuuentus, diuitijs adfluens, haud facile effugiebat. Opus igitur fuisse, fatebuntur omnes, quibus sanum est sinciput, prouisione iuris scripti, qua saluti adolescentum, initis contractibus obstrictorum, confulebatur non minus, quam coercebatur insuper dolus versutorum hominum, qui ex imbecillitate aliena lucrum iniustum captabant. Id, iusto serius licet, praestabat Laetoria lex. ²⁾ Fuisse, scimus, plura huius perincludae legis capita, quorum veteres passim meminerunt. Primum namque dictae legis auctor, dum is saepe tam intemperatam tutorum alijs imperandi libidinem, quam ingenia minorum, obsequij non raro impatientia, deprehenderat, definiit aetatis minoris terminum, incertum huc vsque, ac eum ad annum XXV, sine vilo sexus discrimine, perduxit. ³⁾ Vetuerat etiam ado-

- 1) In omnibus ferme comoedijs eos *Plautus* ac *Terentius* depingebant.
- 2) Retineo lectionem legis Laetoriae cum *Cl. Salmasio*, qui eam *Not. ad Iul. Capitol. M. Ant. Phil.* p. m. 330. tuebatur, prouocans ad scriptos codices, addensque *Laetus*, *Laetilius*, *Laetinius*, *Laetorius*, nomina. Nec adfertiri possum *A. Augustino de Leg. et Senat.* p. 101, *P. Prateio de Veter. P. R. Leg.* in *E. Ottonis Thes.* I. C. f. 502. et *P. Manutio de Leg. Rom.* in *I. G. Clausingii I. Publ. Rom. Fests.* II. p. 209, qui omnes legunt nomen legis Laetoriae.
- 3) Veritati accedit, ipsum hunc aetatis terminum repetiisse ab antiqua prudentum doctrina de longissimo vitae humanae termino. Hunc centum annis illi finiebant, *L. 76. de iud.*, *L. 56. D. de usufr.* Quare *N. Gundtingius ad rectora D. L. IV. tit. 4. §. 4. et 6.* inferebat, quos scilicet centum annos si in quatuor aetates diuidas, habebis sane primam aetatem XXV. annis terminatam. Eadem caeterum ratione, qua hodie, antecessores romani probabilitatem vitae humanae metiebantur. Exponebat

adolescentes instipulari. ⁴ Negata insuper actio creditoribus hac lege videtur aduersus minores, qui nummos, e mensa adpenfos, acceperant. Nam hos, illis credere, timuisse, docet querela CAL-LIDORI exclamantis,

Perii, annon tum lex me perdidit quinauicennaria.

Metuunt, credere omnes. ⁵)

Eminebat tandem inter Laetoriae legis capita istud, quo cauebatur, vt minores, alterius dolo malo circumscripti, in integrum restituerentur aduersus fallacias. ⁶)

II.

Praetor voluit, vt succurreremus minoribus, quauis alia ratione laesis, restitutionis beneficio, licet curatores in negotia gesta consensissent.

Remedium hoc restitutionis, lege Laetoria introductum, ambitum paulo ampliorem sortiebatur praetoris beneficio. Quum enim huius esset, seruire aequitati, non quidem merae, sed placitis ciuilibus temperatae, quumque regulae iusti aequi non finirent, minores suis promissionibus conditionem suam reddere deterriorem: intelligis rationem, qua Praetor allicitus statuerat, vt, concedendo beneficio restitutionis, vis obligandi demi possit pactis, quae inierunt minores, et iis siue vel dolo malo alterius, siue imbecillitate iudicii inciderunt in damnum. Quod is ea propter in albo proposuerat, edictum est huius tenoris. *Quod cum minore, quam*

A 3

XXV.

nebat id summo mentis acumine noster *F. A. Schmeltzerus D. de Probabil. Vitae.*

- 4) Cuius prohibitionis verba *F. Vrsinus de LL. et SCI. in L. Laetor.* p. 265. ita exprimebat, *minori XXV. annis stipulari ne liceto.*
- 5) Apud *Plantum Pseud. act. I. sc. 3.*
- 6) Id quod e *Cic. de Nat. Deor. L. III. c. 30.* et *de Offic. L. III. c. 15.* patefcere volunt *B. Brissonius Ant. I. C. L. III. c. 12.* et *I. H. Hetzerus D. ad L. Laetor. §. XI. n. c.,* obuia in *Dan. Fellenbergii Iurispr. Ant. T. II. p. 615.* Sanciebat insuper lex nostra poenam in illos, qui dolo malo circumueniebant minores.

XXV. annis natu gestum esse dicitur, postulante eo, quam diu minor erit, exinde intra annum, quo primum de ea re experiundi potestas erit, *vii quaeque res erit, animaduertam.* ¹⁾ Si cum legis Laetoriae dispositione confers haec edicti verba paulo obscuriora et a multis parum intellecta: fatendum est, id interfuisse inter dictae legis prouisionem ac Praetoris edictum, quod illa circumscriptis duntaxat minoribus succurreret, rescinderetque indulgenda restitutione fraudes maleficatorum homuncionum, qui ex imbecillitate aliena lucrum quaerere anhelant; hoc e contra non modo sua facilitate circumscriptis, sed etiam iudicii debilitate lapsis opem ferret, vt hac ratione tam aliorum fallacias, quam imperitiae suae damnnum effugerent. Imo et honorarium ius id discrimen inter pupillos ac minores adultos constituit, vt illi aduersus tuorum facta, hi vero, siue ipsi soli, siue cum curatoribus contraxerint, restitutionis beneficio gauderent. Quum vero Themis Theodisca velit, vt adulti adolescentes curatorum auxilio aequae ac impuberes per tutores regantur, ²⁾ ac illorum proin negotia, in seipsis curatoribus celebrata, vi ac potestate careant: aequali iure illi quoad restitutionis causam nostra aetate vtuntur.

Hoc ipsum vero a praetore, suadente aequitate, introductum restitutionis beneficium, quatenus conceditur a iudice, denotat deductionem minoris, summo iure laesi, in statum pristinum illaesium, ex aequitatis causa factam. Eatenus vero, quatenus minores, facilitate sua, vel aliorum dolo, laesi id implorant, innuit remedium iuris, a damnum passis expetitum, vt, suadente aequitatis causa,

re-

¹⁾ Hunc in modum restituere Praetoris edictum *H. Donellus de Iure Ciu. L. XXI. c. XVI.* Iungas, si placet, *I. G. Heineccium ad Edict. perpet. tit. XXVI.* seq. in *Opusc. T. V. p. 412.* Non quidem *L. i. §. i. D. de mis. suppeditat* verba de tempore restitutionis in integrum, quae literis non cursiuus exprimere curaueram. Id dubio procul omisum est ob constitutionem, quae, anno vili restitutionis in integrum abrogato, quadriennium continuum induxerat *L. vii. C. de temp. in integr. restit.*

²⁾ *Rec. Imper. de A. 1577. art. 32.*

reponantur a iudice in pristinum statum illaesum. ³⁾ Res ipsa caeterum loquitur, quosuis minores admittendos esse ad hoc iuris remedium, modo doceant laesionem non exigui momenti. ⁴⁾ Quid? quod ab ipsis, si adest laesio, contra actum, quem ex restitutione susceperunt, hoc auxilium iuris imploratur. ⁵⁾ Nil igitur interest, cuiuscunque sexus illi sint; an nati? an in vtero constituti? ⁶⁾ an patresfamilias? an filiifamilias? ⁷⁾ si modo ea temporis periodo, qua conventionem damnosam celebrantes incidebant in dispendium, nondum in die natali XXV attigerint horam vitimam, qua erant in lucem editi, vtpote in hac doctrina tempus minorennitatis currit de momento ad momentum, id est, ab hora ad horam, ⁸⁾ nec dies coeptus habetur pro impleto. Quid? quod minores capti possunt confugere ad restitutionis beneficium, tametsi damnosum negotium iam impugnandum cum iis sit gestum, interveniente tutoris auctoritate, aut curatorum consensu accedente.

Equidem haud dubito, futuros esse, quos haec nostra advertio non nihil offendit. Obstare, tristi vultu et caperata fronte exclamitabunt, duo momenta, puta, tam tutorum curatorumque potestatem in administrandis rebus minorum, quam ipsum quoque finem

3) Alii alias finitiones tradunt de restitutione. Nullus contradico, modo non vtaris loquutione, rescissio negotii, Saepius enim adest restitutio, tametsi non rescindatur negotium. Vide *I. C. Kochii D. de Praeser. restit. in integr.* p. 8.

4) *L. 24. §. 1. D. de min.*

5) Ita adultus restitutus aduersus omisam hereditatem aequè aduersus eius aditionem restituitur *L. 7. §. 9. D. tit. eod.* Imo et restitutus aduersus aditam hereditatem ad eam repudiandam indiget restitutione, *W. A. Schoepffius D. de Restit. restitut. in integrum. §. 31. ff.*

6) *L. 45. pr. D. eod. tit.*

7) *L. 3. §. 4. D. tit. eod.*

8) *L. cit. §. 3. h. l.* Qui textus clarus est, nec indiget crisi *F. Hotmanni Obs. L. VI. c. 4.*, aut *G. Bestii de Rat. emendandi leges c. 15. n. 2.* Conferas velim *I. C. Ruckerum de Civ. et nat. temp. Comput. c. IV. §. 1.*

VIII

finem interponendae auctoritatis, consensusque. Quorum enim, dicere pergunt, quorum tendit eorum interposita auctoritas et consensus, nisi ut hac ratione accedat nouum robur negotiis cum minoribus gestis? Atat res gestae rescinduntur indulgenda restitutione in integrum. Ergo ut ne conuentiones minorum, consentientibus curatoribus initae, rescindantur aequae, ac ne sic frustra interponatur curatoris consensus, e vestro iudicio, dicendum potius esse videtur, quod minorum contractus cum aliis initi salui manere debeant et integri, si curatores, interposito consensu, eos ratos habent, et sibi acceptos.

At nunquam profecto, licet concurrant cuncti secus sentientes, et capita inter se conferant, haec momenta mihi ad sensum extorquebunt. Ut enim nullus vrgeam, nihil magis contrarium esse curae, quam nocere personis, curae tuae subiectis. Volo autem, ut aduersarii nostri in memoriam reuocent sententiam iuris certi et aequitatis indubitatae, quae interdicit, id, quod salubriter in utilitatem et fauorem certarum personarum introductum est, ad earum laesionem et incommodum conuerti. ⁹⁾ Igitur, dum constat, auctoritatem tutorum et curatorum consensum minorum causa quaesitum esse, ne hi, aliorum insidiis expositi, quid incaute gerant, igitur, inquam, non eo vsque produci debet interposita a curatore auctoritas consensusque, ut noceat minoribus. Id quod vero accideret, si tale negotium, quo minores capti conspiciuntur, non rescindi posset restitutionis beneficio. Neque etiam, si minoribus laesis aduersus negotia, consentientibus curatoribus, inita, tribuimus restitutionem, frustra adhibetur horum consensus. Nam is, si interuenit, semper hoc praestat, ut ipso iure valeat id, quod a minoribus geritur, et alias non valeret, si deficeret talis consensus. Imo et hunc effectum fortitur horum interpositus consensus, ut non modo negotium minoris, iuris rigore validum, rescindi nequeat, quam-

9) Euoluas, praeter cit. L. 3. §. 3. et L. 98. pr. D. de V. S., P. P. de Dompiere de Lonquieres Comm. de Rest. in Int. tit. IV. §. 24. ac L. Westenbergianum tit. de min. §. 16.

quamuis captus sit, ni confugeret ad restitutionem, sed vt etiam, hoc beneficio non implorato, non possit, ad voluntatem lubitum-que minoris, rescindi, quod gestum est.

III.

Litigant antecessores, an exceptio curatoris nondum excussi remoretur restitutionem in integrum ab adultis minoribus petitam.

Nescio quo, an ipsius iurisprudentiae fato, eueniret, vt hoc ipsum remedium, aetati a Praetore indultum, ansam dederit, vt lites super litibus suscitarentur? Ita, ne longius abeam, non conuenit inter iuribus antecessores, qui merentur adiri ac consuli, si quaestionem moueas, an limites restitutionis in integrum eo vsque sint restringendi, vt non nisi in subsidium detur, ac minores proin, damnum passi, ab hoc Praetoris beneficio excludantur, patrimonio curatoris nondum excusso? an e contra vero, si minores adulti ob negotia, consensu curatorum inita, sentiunt damnum haud leue, tam actio negotiorum gestorum vtilis aduersus curatores, rebus minorum male consulentes, mouenda, quam restitutionis remedium, aduersus laedentes per modum implorationis proponendum concurrant ita, vt electio huius illiusque remedii pendeat a mero arbitrio minoris capti?

Restitutionem in integrum, dudum monuerunt prudentes, esse remedium praetoris prouisione extra ordinem introductum, ac dari duntaxat in subsidium, si laesa persona, iuxta iuris ciuilibus rigorem, destituitur alio iuris remedio. Quare, ex horum iudicio, etiam minores laesi prius actione conuenire debent curatores, improprie agentes, et bonorum excussionem vrgere, quam implorare possunt iudicem, vt ipsos restitutionis auxilio iuuet aduersus decipientium laesiones. ¹⁾ Prositentur et alii, humanitate ac doctrina praestantes, hanc doctrinam. Subiiciunt vero species non paucas exci-

¹⁾ I. H. Mollenbecius *Thef. Iur. Ciu.* p. 205., I. G. de Hedemann D. de Auxilio, quod aetati imperitur §. 60. 14.

excipiendas, veluti quando, concurrente remedio extraordinario cum ordinario, illud longe pinguius est ac expeditius hoc: ²⁾ aut quando quis ordinario iure non adeo tutus est, quam extraordinario beneficio restitutionis: ³⁾ aut quando adolescens, damnum sentiens, sibimet ipse diffidit, an remedium ordinarium fundatum sit? ⁴⁾ Sunt vero etiam alii, qui in ista specie, qua tutor curatore in negotiis, extra iudicium susceptis, aliquid negligebat cum damno minorum, his indulgent electionem, an vti velint actione personali, aduersus curatores mouenda? an malint e contra illicit confugere ad restitutionis beneficium? At in negotiis iudicialibus, inprimis quando sermo incidit de praescriptione iudiciali, siue fatalibus lapsis, minores exclusos volunt ab usu restitutionis, quamdiu non constat de bonis curatorum nondum excussis. ⁵⁾ Indulgent alii minoribus electionem, an velint restitui contra factum et culpam tutoris in agendo commissam? an vero actione personali conuenire curatorem? Denegant ipsis autem hanc electionem, si laedebantur per culpam curatoris in omissione conspicuam. ⁶⁾

Equidem, in isto sententiarum diuortio, nullus antecessor germanus, ⁷⁾ quos consului, data opera exponebat doctrinam, qua mino-

- 2) I. Brunnemannus ad D. L. 16. de minor., R. Bachovius ad Treutl. Vol. I. disp. II. th. I. lit. A., I. G. Frantzkius Comm. ad D. tit. de Rest. in integr. u. s. sq., B. Carpzovius P. II. C. XI. dec. 34.
- 3) In talibus speciebus restitutionem, aetati indultam, cum remedio L. 2. C. de resc. vend., aut cum actione tutelae directa, electaque concurrere vult C. Hofackerus Pr. Iur. Civ. rom. germ. §. 809. subordinate autem cumulari posse restitutionem cum nullitatis querela, opinantur I. a Mynsinger Obs. cent. II. obs. 25. et I. B. a Wercker Obs. IX. 19.
- 4) Cumulationem restitutionis cum remedio ordinario admittit I. H. Boekmerus de Act. S. III. §. 6., si dubitatur, an hoc fundatum sit.
- 5) Euoluas, praeter I. H. de Berger Oecon. Iuris L. III. tit. XV. §. 8., I. F. Fleischeri D. de Minor. restit. in int. litis conf. maiorib. praesentia §. 4.
- 6) B. Berjanus Tr. de Pupill. Cap. I. qu. XV.
- 7) Testis quidem est M. Lippenius Bibl. Iur. f. 279, I. a Sianen D. de Rest. in integr. minoribus, curat. nond. excussis, praesentia, Trat. 1747. defendisse. At eam perlegere, mihi tam felici esse, non contigit.

minores conventionibus, consensu suorum curatorum initis, obstricti quidem, at iudicii imbecillitate laesi, illicet admittendi sunt ad restitutionem, et qua hanc proin non remoratur exceptio curatoris nondum excussi? E re igitur mea esse, credebam, si hunc iuris litigiosi articulum in dissertatione inaugurali exponerem, ita, vt legum verbis illustrandis primum sententiam meam confirmem, tela dein aduersariorum infringam, ac tandem quaestiones quasdam forenses, tanquam corollaria, attingam nullam praeter studii veritatis, quo trahor, laudem mihi vindicans. Rem ardui et difficilissimi operis esse, probe noui. Sed, quum honesta ratio sit, causam minorum, restitutionem in integrum illicet implorantium, si fieri posset, valido patrocinio sartam tectamque conseruandi: e re mea esse, putari, si huius doctrinae veritatem succincta ac rite digesta commendatione academica asserturus operam darem, vt suus verusque legibus, in fauorem minorum datis, sensus aequae ac valor tribueretur. Solent amantes dilectarum a se virginum naeuos et vitilignes benignius interpretari, et, quae per se minime probantur, ad commendationem rapere. Idem facito, lector beneuole! et, in huius opusculi lectione si quid sribliginis offendes, pro tuo in me amore excussa. Nullus aegre feram, aut admoneri, aut etiam reprehendi, si quid vel incautius vel indoctius est positum. Me e contra multum debere, profiteor, meliora doctae et amice suggerenti. Neque poenitebit me, corrigere errores detectos. Sapit enim is, meo quidem iudicio, qui in defendenda causa non suam sententiam optimam, credit, quam potius optimam, suam.

IV.

Quod exceptio curatoris nondum excussi haud remoretur restitutionem in integrum ab adultis minoribus petitam, probatur e L. 3. C. si tut. vel curat. interu.

Pro oranda causa minorum, lubrico aetatis et consilii fragilitate circumscriptorum, ac illicet proin restitutionis beneficium implorantium, opibus curatorum licet nondum excussis, dubito, an vlla quadam lege ciuili fortius argumentum desumi queat, ac e re-

scripto, quod debemus Imp. DIOCLETIANO et MAXIMIANO. Id ad-
scribam, ¹⁾)

*etiam in his, quae minorum tutores vel curatores male gessisse
probari possunt: licet personali actione a tutore vel curatore
(ius) suum consequi possint, in integrum tamen restitutionis auxi-
lium eisdem minoribus dari iam pridem placuit.*

Quae huic constitutioni caesareae promulgandae ansam dedit, spe-
cies hunc in modum ita concipienda esse videtur. Adolescens pub-
eres curatore non destitutus, inierat contractum, et dextram in id,
quod spondebat, fidei obstringendae ergo praebebat, licet immine-
ret magna rei familiaris iactura. Incidebat in eam iudicii debilita-
tate. Ut damnum bonorum, e tali contractu oriundum, auerteret,
is non quidem conveniebat actione personali curatorem, qui
negotii huius celebrandi auctor suaeque et vel eapropter erat,
quoniam iniebat de rebus, in quarum amore ipse non est sanus,
ac in quibus acquirendis nec operae, nec sumtui parcere dicitur.
Implorabat illicet potius restitutionis beneficium. Petebat instanter
negotii, iure quidem validi, rescissionem, indulgentiam e commi-
seratione, quam habemus erga aetatem teneram, quae suarum
rerum administratione non idonea esse creditur. At neque despon-
debat reus, neque timescebat actionem, sed voci, ambula in ius,
dicto audiens sequebatur in ius. Annitebatur autem actionem,
adversus se motam, elidere obicienda exceptione ordinis seu cura-
toris nondum excusii. Firmare is hanc suam exceptionem fatage-
bat rationibus pluribus contemnendis, quarum, prouti etiam in
aliis codicillis eas adicere mos fuerat, ²⁾) mentionem iniecerunt
DIOCLETIANVS et MAXIMIANVS iisdem verbis, quibus vtebatur reus
noster.

Prima

1) *L. 3. C. si tutor, vel curat, interu.*

2) Hoc in primis non raro accidisse, constat, si legumilatores dicebant,
hoc illud caput iuris veteris corrigendum, mutandum esse. Hoc
probe animaduvertebat *D. Cappelen Huntham D. de Rescript. Princ.*
Rom. quae inserta legitur in G. Oelrichii Thes. Disc. Belg. Vol. II.
tom. III.

Prima erat haec, *curatorem male gessisse* munus, ac proin ipso iudicante, conuenire cum iusti et aequi regulis, vt curatoris opes prius excutiantur, quam iudex laeso minori possit succurrere restitutionis auxilio. Res alterius male gessisse dicitur non modo is, qui vel ea, quae geri debebant, omisit; vel qui, citra quidem dolum negligentiamue in negotio, suae curae commisso, gerendo conspicuam, suscepit quid, in alterius iniuriam tendens, sed etiam inprimis is, qui habet animum circumueniendi alios, cuiusque voluntati nocendi aliis respondet euentus. Etiam reus noster, in ius vocatus, *sub curatela male gesta* intelligebat eam, in qua curatoris voluntas fraudandi aequae ac euentus conspirabant amice. Patescere hoc, opinor, et vel exinde, quoniam is exceptione curatoris nondum excussi eapropter utebatur, quia minor laesus actione personali suum a curatore consequi posset. Sciunt vero et vel dupondii, curatores duntaxat ob dolum, aut ob leuem, ac interdum ob latam culpam teneri,³⁾ atque ipsos e contra ab actione personali immunes esse, si carent delicto, nec quidpiam de ipsorum formidibus dici potest, tamen caeteroquin et in hac vltima specie, qua minores mouere nequeunt actionem personalem, istis nihilofecius haud deneganda sit restitutio in integrum, si, causa cognita, laesi conspiciuntur, et iustum esse videtur, eos iuuare hoc beneficio.⁴⁾

Altera ratio, quae, ex iudicio rei, in ius vocati, remoratur in integrum, ac vult iubetque, vt minor laesus primum experiat actione personali aduersus curatorem male consulentem, conspicitur in eo, quod *cura male gesta*, et damnum inde veniens, *probari possit*. Dubio caret, sub probatione curatela male gestae, ac inde detrimenti rei familiaris suborti, reus noster subintelligebat eam, quae a curatore, omnium primo actione personali conuenien-

B 3

uenien-

3) F. E. de Pufendorff *Tr. de Culpa P. V. cap. III. §. 14.* Non tamen tutorem, ob latam culpam remotum, vel iudicio tutelae contentum, infamia notari, arbitror, tamen contrarium cum aliis docebat I. Vollenhove *D. de Susp. Tutor. et Curat. ap. Oetrichium l. c. tom. I.*

4) L. 47. pr. D. de minor.

XIV

ueniendo, per contrarii probationem elidi nequit: quippe is etiam audiendus est, si excipit forsitam, quod minor, suae quondam curae subiectus, sentiebat,] damnum non consensui interposito, aut consilio a se dato, quam potius casui fortuito adscribendum esse. Parum caeteroquin, vi huius alterae rationis, generalioribus verbis a reo adductae, interest, an probatio de curatela male administrata ac damno inde, in rem familiarem minorum orto, suscipienda, iuncta sit difficultatibus magnis? an iis careat? quaenam adducantur curae, male gestae, ostendendae ergo negotia a minore capto curatoris aut consensu, aut ratihabitione, celebrata, num exempli loco intercessio pro alio suscepta? ⁵⁾ num iuris quaesiti renunciatio? num datio mutui? num compromissum? ⁶⁾

Subiungit tandem reus noster hanc vltimam rationem, quod minor laesus *personali actione suam ac curatore consequi possit*. Res ipsa loquitur, ipsum nomine *actionis personalis* non aliam intelligere actionem, ac eam, quae e curae gestione descendit, puta, vtilem actionem negotiorum gestorum, nequaquam vero tutelae. Ut ita sentiam, me hoc inprimis allicit, quod reus noster loquatur de actione personali mouenda, si cura adhuc perseverat. Scimus vero, tutela nondum finita locum non esse iudicio tutelae generalij, ⁷⁾ ac curationis ergo iudicium locum non inuenire intra administrationis tempus. ⁸⁾ Longe vero alia est ratio actionis negotiorum gestorum specialis. Haec intra administrationis tempora moueri potest de negotio singulari, veluti si loquela est de iactura, dolo vel culpa intuitu rei alicuius data, aut, ceu nostrum caesareum rescriptum memorat, de damno resarciendo, quod minor, ob curato-

5) *L. 7. §. 3. L. 48. pr. D. tit. eod.* Iunxisse, non poenitebit, *I. L. Schmidii i Tr. de Fidei, plane non obl. Sect. II. c. 1. §. 63.*

6) *L. 34. §. 1. ib.*

7) *L. 9. §. 4. D. de tut. et rat. distr.*

8) *L. 2 et 14. C. de admin. tut. vel cur.*

ratorum male gesta, patiebatur. 9) Lucem praeterea huic interpretationi affundit et hoc, quod et ipsi legumlatores nostri non modo rescriberent, *in negotiorum gestorum vtile iudicium venire, quicquid curatoris dolo vel lata culpa, aut leui, minores amiserint, vel, cum possent, non acquisierint, 10)* sed etiam fanciuerent, curatoris etiam *successores negotiorum gestorum actione vtili conueniri posse. 11)* Dum caeteroquin reus loquebatur de minore, iudicii fragilitate laeso, qui actione personali suum consequi potest, nec opus habet, vt confugiat ad restitutionis auxilium: supponebat curatorem, qui non modo facile conueniri potest, sed qui insuper etiam tantum habet in bonis, quantum requiritur ad refarciendum damnum, in quod minor agens se incidisse plorat.

Tametsi rationes hae, quas causarum orator pro tuenda causa rei, in ius vocati, propofuerat, tanti ponderis esse videantur, vt opponenda exceptio curatoris nondum excussi iure remoretur restitutionem in integrum; ac tametsi insuper minores, dum actione personali suum a curatore, in negotium damnosum consentiente, consequi possunt, laesi esse non credantur ob iuris regulam, qua is ipsam rem habere dicitur, qui habet actionem ad rem recuperan-

9) Vide, praeter 26. D. de adm. et per tut., L. 16. §. 1. D. de tut. rat. distrah. L. 1. §. 3. D. de contr. tut., I. Cuiacium ad C. tit. arb. tut. et Q. G. Schacheri D. de Vili curat. caus. act. §. 20. Longe vero est actio tutelae, quae, teste Paulo L. 38. D. pro soc., generalis est, adeoque, quum de singulis rebus institui nequeat, non nisi post finitam tutelam locum habet. De hoc casu intelligo L. 2. et 14. C. de admitt. tut. vel cur., ac L. 19. D. de adm. et peric. tut.

10) L. 7. C. arbit. tut.

11) L. 17. C. de neg. gest. Non deesse, scio, eruditos, qui in talibus speciebus accommodant tutelae actionem vtilem, prouocantque ad hoc, quod Ant. Caracalla L. 3. C. arb. tut. dixerit, dari contra curatorem tutelae iudicium. Vide Vir. Huberi Digr. Inst. P. II. L. 1. cap. 28. et C. Hofackerum l. c. §. 704. Sentio difficultatem in dictarum legum conciliatione. Opinor, non tamen ideo bonam copiam ejurandam esse, aut vadimonium deferendum, si modo non negligas distinctionem, not. 9. memoratam.

perandam: ¹²⁾ hae tamen momenta legumlatores optimos allicere non poterant, vt ederent codicillum, cum precibus rei in ius vocati, conuenientem. Nulli rescribent, omnium primo curatores, si aut male gesserunt curam, aut prauum consilium dederunt, conueniendos, ac minores laesos tunc demum iuuandos esse restitutionis beneficio, si bona curatorum excutienda non fuissent ad damna refarcienda. Decisionem potius votis rei prorsus omnino aduersam edebant verbis hisce, *in integrum tamen restitutionis auxilium minoribus laesis dari iam pridem placuit.* En iussum DIOCLETIANI et MAXIMIANI, generalibus verbis conceptum, quod vult, vt rei quiuis nequeant confugere ad exceptionem curatoris nondum excussi, aduersus quos minor captus illicet in integrum restitui implorat!

Occurrunt bina momenta in hac caesarea voluntate, doctrinam meam firmante, quae digna sunt, vt paulo penitus examinentur. Primum est, quod sacratissimi legumlatores dicant, sibi et ipsis non eam esse mentem, noua quadam ratione succurrendi minoribus, facilitate iudicii et curatoris consilio maligno deceptis, statim dando restitutionis in integrum beneficio, quam se potius velle, vt, posthabitis dubitandi rationibus, a reo allatis, ius duntaxat antiquum applicaretur ad dubiam speciem, quam decidebant. Innuunt hoc verba generaliora, *iam pridem placuit.* Loquutio haec veteribus erat familiaris, quando indicare volebant, visum est iam olim iuris scripti auctoribus: responsum est; obtinuit; pro re certa habitum est. ¹³⁾ Alterum momentum, quod, pro causa nostra eo melius oranda annotasse, e re mea est, conspicis in hac generali voluntate caesareae declaratione *in integrum restitutionis auxilium minoribus laesis dandum est.* Volunt igitur, vt si is, aduersus quem in integrum restitui cupiunt, opponit exceptionem curatoris nondum excussi, minores capti ne tunc quidem timeant hanc exceptionem, si suam actione personali nancisci possunt. Aut fallor, aut huius caesa-

12) L. 15. D. reg. iur.

13) B. Brissonius de V. S. voce placuit.

caesareae decisionis corollarium hoc est, ut minores, quando sentiunt damnum aut ex conventione curatore auctore inita, aut ex onere per promissionem obligationis susceptae, duos quasi obstrictos habeant, puta, tam eum, quocum curatoris consensu contrahebat, et aduersus quem in integrum restitui anhelabat, quam curatorem, qui consensum impertiebatur ad celebrandam conventionem, quae adfert detrimentum rei familiari minoris. Pendet, hoc saltim ipsi indulget generalis voluntas caesarea, pendet, inquam, a capti minoris arbitrio, an, facultatibus curatoris male suum munus gerentis nondum excussis, illicet vrgere velit rescissionem negotii, rigore iuris caeteroquin validi? Nihil interest, siue id fuerit extra iudicium celebratum, siue ei accesserit iudicis rati habitio; ¹⁴⁾ siue fuerit negotium iudiciale, puta, quod aut minor omiserat allegationes et probationes; ¹⁵⁾ aut eremodiciu contraxerat, seu litem contestatam deseruerat; ¹⁶⁾ aut aliter sui copiam non fecerat aetatis infirmitate; ¹⁷⁾ aut remediis legitimis sententiam impugnare neglexerat. ¹⁸⁾ Nil ipsis obest, vti iam monui, quod *suam actione personali consequi possent.*

Qua

- 14) Vide exemplum allatum ab *A. a Leyser Sp. LX. m. I.* Nec obstat adprobatio iudicis. Is enim, dum adprobat negotium, facit id sub conditione, quantum actus valet de iure, *L. 11. C. de praed. et aliis reb. min.* Quare etiam tunc, si non modo iudice consentiente celebrabat contractum mutui, qui laesionem infert, iure suo implorat restitutionem, *C. G. Gmelin Aufsätze von Verträgen S. 104.* sed etiam, si tertius rem minoris vendebat, praemissis edictis publicis et solenni iudicis decreto, minori subueniendum est, ut dominio redintegrato rediret quoque possessio rei, *Ant. Matthaeus de Auction. L. 1. cap. 16. n. 26 ac 28. et c. 18. num. ult.*
- 15) *L. 18. §. 1. et 36. et D. de min.*
- 16) *L. 7. ult. D. de min.*
- 17) *L. 8. D. tit. eod.*
- 18) *L. 1. §. pen. D. tit. eod. Iungas I. V. a Cramer Nebenstunden CV. 4. Excipias autem volo casum, quo poenae prosequutio intenditur C. C. Hofackerus 1. c. §. 825.*

Qua loquutione non inanem, sed efficacem actionem intelligebant legumlatores angusti. Nisi cum interpretibus quibusdam dictionem, *suum consequi possent*, ita interpretari velis, suum consequi possent iure, non autem effectu, hoc est, tametsi suum obtineant iuris rigore, non autem effectu, quoniam curatorum male gerentium opes non sufficiunt ad damnum reparandum, in quod incidunt minores contractibus curatoris consensu celebratis. Ridicula me hercule glossa, complectens tricas, vix dignas seria responsione! Quis haec puerilia non indicaret? Non magnum onus est, ab his se expedire. Quid enim? num verborum proprietas? num usus loquentium permittit, ut de minoribus, lubrico aetatis captis, dicamus, eos actione personali suum consequi posse a suis curatoribus male gerentibus, quum tamen, si non implorant restitutionis auxilium, sed urgent excussionem bonorum curatoris, nil consequantur ob maximam rerum penuriam, qua hic laborat. Taceo, et hoc addere, quod omnino inter se differant loquutiones, suum consequi debere et suum consequi posse. Prior loquutio pertinet ad ius. Posterior autem refertur ad facultatem, res ipsas nanciscendi et recuperandi. Hac vero prorsus omnino destituuntur minores, qui subiiciebantur curae virorum, a quibus, ob rerum penuriam, frustra expectant indemnitate curatela male administratae. Nemo enim ferme vel mediocriter eruditus est, qui ambigat, quod is non videatur habere actionem, cui ob aduersarii inopiam inanis est actio. 19) Tantum vero abest, ut illustrata decisio caesarea intelligi queat de inani actione, aduersus curatores male gerentes instituenda, ut potius accipi debeat de actione, effectum plenum producente. Vult enim, ut et exceptio curatoris nondum excussi haud remoretur restitutionem in integrum minorum. Patet ex his, intrepide dico, glossatores secus sentientes captasse verba, iisdemque parum recte ponderatis, ut lenissime dicam, ventum vendidisse.

V.

19) *L. 6. D. de dolo malo.*

V.

*Probationem causae nostrae ulteriorem sinit L. fin. C. si tut.
vel cur. interu.*

Causam de exceptione curatoris nondum excussi haud remorante restitutionem in integrum ab adultis petitam firman et alii codicilli caesarei, quos debemus iisdem legumlatoribus. Dificionem hucusque abs me illustratam non tam noua accessione augebant, quam illustrabant potius. Pronunciabant hunc in modum ¹⁾

*etiam tutoribus vel curatoribus distrahentibus, vel aliis contra-
hentibus, minores tam restitui rebus propriis, quam tutorum
vel curatorum damna sequi nullo eis praecudicio per electionem
generando placuit.*

Non nisi de duabus speciebus conuentionum, quae ansam praebent restitutioni in integrum a minoribus petendae, nec remorandae exceptione curatoris nondum excussi, rescribent in recitato textu DIOCLETIANVS et MAXIMIANVS, ita quidem, vt alia conuentionum, in minorum damnum tendentium, genera, e quibus causa restitutionis oritur, non tam excludant, quam potius expressis iis, quae frequentius iniuri solent, complectantur.

Primam speciem indicant verba, *curatoribus distrahentibus*. Examinaffe, opinor, de quam distractione sermo fit, contra quam captis minoribus datur restitutio. Ad vnum omnes sciunt, distractionem rerum immobilium ac pretiosarum minoris esse nullam, ²⁾ ita, vt earum dominium non absolute in emptorem, sed

dun-

¹⁾ *L. fin. C. si tut. vel cur. interu.*

²⁾ *L. 2. C. de praed. et aliis reb. min.* Obstat quidem videtur *L. 47. D. de minor.* Sinit ea speciem, qua alienatio rerum minoris absque iudicis decreto suscepta non dicitur nulla, sed minori succurrendum esse restitutionis auxilio. At corrumpit exceptio, si aduertat dictam legem desuntam esse ex responsis *Ceruidii Scaenolae*, quem *Seneci* Imp. praecceptorem fuisse monuerunt *I. Vinc. Grauiua Orig. lur. Ciu. L. I. c. 48.* et *G. Alascouius de Seil. Ict. cap. 8. §. 5.* Florebat is igitur ante huius Imperatoris aetatem, cuius oratione, conspicua in *L. 1. D. de reb. cor.* demum factum esse, constat, vt curatoribus non liceret

duntaxat secundum quid transferatur, si in venditione tali deprehendere licet defectum ratione vnius, alteriusue requisiti legitimi. ³⁾ Si in eiusce generis alienatione negligebatur forma praescripta: valet ea quidem ratione emtoris, minime vero ratione minoris, ⁴⁾ qui proin res venditas iure suo vindicat, si modo non versio pretii in minoris utilitatem facta, ab emtore probatur. ⁵⁾ De hac tali venditione verba codicilli caesarei minime intelligi debent. Explicanda ea potius sunt de distractione rerum minoris capti, quae quidem, iuxta iuris civilis tenorem, subsistit, sed contra quam propter laesionem obuiam illicet minores captos restitui in integrum aequitas poscit, opibus curatorum, contentientium in eam, nondum excussis. Qui vero ob distractas suas res adspirare cupit ad restitutionis beneficium, minor captus vt non tam defectum solemnitatum omittarum doceat, necesse est, quam potius laesionem e suis rebus diuenditis oriundam, hoc est, lucrum cessans aut damnum emergens. Aestimandam caeterum laesionem esse e tempore contractus, non petitaee restitutionis, ⁶⁾ res ipsa loqui-

distrahere praedia minorum rustica absque iudiciali decreto. Id dein *Constantini* constitutione extensum est ad vrbana praedia L. 22. C. de adm. tutelae. Sifit igitur *Scaeuolae* responsum nil nisi iuris veteris fragmentum.

- 3) Curate ea tradide *W. A. Lauterbachius* D. de Alien. rerum, quae minor. sunt §. 28. sq. (*Disp. Vol. I. disp. 7.*) et *I. Claprothius* *Inrispr. Extrai. S. II. m. II. cap. 1. tit. 3.* Silentio caeteroquin praetere nequeo, *H. de Berger* *Occ. Iur. L. I. tit. 4. §. 11.*, *S. Strvckium* de Caut. Contr. S. II. cap. 8. §. 4., *W. A. Schoepffium* *Dec. XXXIV. n. 18.* solemnibus, in distractione rerum pupillarum adhibendis, addere et hoc, vt vendantur voce praeconis. At ius civile nescit id requisitum. Nec satis aequum hoc esse obseruarunt *A. a Leyfer* *sp. 344. m. 4.* et *Q. Schacherus* *Coll. Pr. D. de reb. eorum qui sub tut. p. 475.* Experientia saltem edocti scimus, saltam saepius esse opinionem, qua dicitur, subastatione indagari verum rei pretium, ac laesionem euitari.
- 4) L. 22. C. de admin. tut.
- 5) L. 16. C. de praed. et al. reb. Hinc si, nihil versum esse in minorum utilitatem, constat; hi ne quidem obstricti tenentur ad pretii restitutionem. *P. Christmaens* *V. VIII. dec. 176. n. 6.*
- 6) *Arg. L. 8. C. de resc. vend.*

quitur. Imo et audiendus est aduersarius, si minoris probationem de laesione probatione contraria elidere annitur. 7) Quid quod et minores iuandū sunt, si, se in eo se circumuentos esse, quaerentur, quod res, a maioribus profecta, in quam singularis cadit adfectio, diuendita sit, domus forte, in qua pater defecit, minor creuit, ac fixae conspiciuntur maiorum imagines, non nisi cum posteritatis luctu reuellendae. 8)

Quem huic speciei illustratae arcto vinculo iunctum esse volebant DIOCLETIANVS et MAXIMIANVS, casus alter conspicitur verbis hisce, *vel aliis contrahentibus*. Tollunt hac ratione quoduis discrimen inter distractionem et alios contractus, qui vergunt in detrimentum minorum. Dum vero in anteriori rescripto mentem suam detexerant, si laesio accideret initis conuentionibus ex auctoritate curatorum: addebant in his codicillis non sine causa uoculam *vel aliis*. Veritati accedit, legumlatores optimos subintelligere contractus aut a protutoribus; aut ab aliis initos curatorum vel mandato, vel subinsequuta ratihabitione; aut a tutore seu curatore honorario, cui administrationem nec testator nec iudex, nec pactum ademit. Stupes, haec dum legis, putasque, hunc administrationi, etsi expresse interdicta non sit, nec immiscere, nec proin contrahere pro minoribus posse. 9) At erras, dum haec statuis. Nam talis tutor vel curator veri nominis talis est. 10) Hinc ipsi incumbit officium curatoris in genere, ac per consequens administratio, quae ipso iure ei non est adimta. Atque dum quis virum nominat qua tutorem vel curatorem honorarium; non statim tali denominatione ipsum excludit ab administratione. Gerentes enim obseruare, et interdum simul administrare, incompatibilia esse, mihi non videtur.

Lae-

7) *L. 1. et 2. C. si adu. cred.*

8) *Arg. L. 35. D. de min., L. 22. C. de adm. tut.*

9) Quod uoluerunt *A. a Leyser* sp. 329. m. 1. et *I. A. Helfelldius* *Iurispr. For. §. 1304.*

10) Hoc, sine ratione sufficiente, abnegat *A. Faber* *Iurispr. Papin. tit. de tut. pr. 1. illat. 49.*

Laesione vero tali subnata siue ex distractione, siue ex alio negotio, consensu curatoris inito, adolescentes captos iuuare legumlatores volunt concedendo restitutionis beneficio. Constitutio- nis caesareae verba, minores *tam restitui rebus propriis* non obscure innuunt, adultos, si ipsis expediat, rem suam a curatore distra- ctam habere, conuenire posse emtorem ad recuperandas res in illa causa, qua erat tempore distractionis, nec implorationem remorari exceptionem curatoris nondum excussi. Quum generalioribus ver- bis conceptus sit tenor huius iuris singularis, in fauorem aetatis constituti: infero, minoribus captis remedium hoc ne tunc quidem denegari posse, si iudex ratam habuerit rerum pupillarum distra- ctionem inconsiderate factam. Nam tantum abest, vt decretum iu- dicialis laesionem omnifariam auertat, vt potius adhibeatur ad pro- bandam iustam alienationis faciendae causam. Quem insuper fugit, iudicem, dum negotia apud suum tribunal vel gesta vel oblata con- firmat, non simpliciter quaeuis probare, sed saltim sub conditione, in quantum actus valet de iure. ¹¹⁾ Sicuti autem homines aetatis minoris magno incommodo adiciuntur, et quodammodo illis com- mercio interdictum esse videtur, si semper ea, quae accedente iu- diciali auctoritate cum ipsis geruntur, occasione damni inconsulte facti rescindantur: ita etiam, non sine magno adolescentum incom- modo, bona minorum non inueniunt emtores, si ob paruam lae- sionem, in quam ob curatoris socordiam inciderunt, ipsis succur- rimus restitutione. Id probe sentiebant legumlatores optimi. Quare, praeter hoc ius singulare restitutionis impetrandae minoribus captis verbis hisce, *quam tutorum vel curatorum damna sequi*, volunt, vt iidem, si, sibimet non conducere, intelligant, res in- considerate distractas recuperandi, potius insituerent aduersus cu- ratores male consulentes actionem personalem. En duplex auxilium, quod ex DIOCLETIANI ET MAXIMIANI functione implorare possunt minores aut rerum suarum distractione, curatorum consensu inita, aut quouis alio contractu capti! Non animus erat legumlatoribus opti-

11) Cap. VI. X. de fide instrum., A. Gailius L. II. obs. 1., A. a Ley- ser Sp. XLI. n. 7., H. Vintius Conf. Marb. Vol. 1. conf. 15. n. 319.

optimis, vtrumque remedium ideo iungere, vt minores, ad errorem et captionem faciles, bis consequerentur suum. Pugnat hoc cum bona fide. ¹²⁾ Iurare auferim, vtriusque remedii iuncturam ea propter factam esse, vt remedium istud, quod pro laesione auertenda minor captus melius esse credit, primum eligi queat, et proin, si, opibus curatoris nondum excussis, primum confugit ad restitutionem, nullus timefcatur, futurum esse, vt exceptio curatoris nondum excussi remoretur petitam restitutionem. De veritate huius doctrinae nos dubitare non finit ratio haec, decisioni caesareae adiecta, *ne vllum minoribus praeiudicium per electionem generetur*. Ea voluntatem caesaream, quae in causis, aetatis fauore subnixis, non modo minoribus duorum remediorum, ad laesionem corrigendam comparatorum, electionem tribuit, sed etiam, ne iisdem electio remedii vnus alteriusue noceat, admittit variationem, quum tamen alias in aliis iuris capitibus sit prohibita, ¹³⁾ et in concursu remediorum forensium vno electo plerumque pereat alterum. ¹⁴⁾ Pendet igitur, iuxta haec placita caesarea, non, nisi a minorum laesorum arbitrio, num illicet, bonis curatorum, rebus ipsorum parum prouide consulentium nondum excussis, implorare velint restitutionis beneficium? an vero laesionis, eo melius recuperandae ergo primum electam actionem personalem relinquere, et ad restitutionem transire? Si igitur, iuxta illustratae constitutionis tenorem, restitutionis imploratio nesciat subordinationem, imo ea potius electivae concurrat cum actione personali mouenda aduersus curatores, in distractione rerum minorum aut curae administratione inconsiderate maligneue gerentes: sequitur, inueteratam in animis doctorum opinionem falsam esse, qua exceptio curatoris nondum excussi, remoratur restitutionem a minoribus petitam.

VI.

¹²⁾ *L. 37. D. de R. I.*

¹³⁾ *L. fin. pr. C. de codic.*

¹⁴⁾ *L. 9. §. I. D. de tribut. ass., L. 34. D. de O. et A.*

Suppeditat L. 39. §. 1. D. de minor. argumentum nouum pro oranda minorum causa.

An mihi liceat, nescio, pro oranda causa minorum, restitutionem ilicet petentium, desumere argumentum e SCAEVOLAE responsio, quod quidem fecus sentientes obiiicere solent doctrinae huc vsque traditae. Huius tenoris est ¹⁾

vendentibus curatoribus minoris fundum, emptor exstitit Lucius Titius, et sex fere annis possedit; et longe longeque meliorem fecit: Quaero, cum sint idonei curatores, an minor aduersus Titium emptorem in integrum restitui possit? Respondi, ex omnibus, quae proponerentur, vix eum esse restituendum: nisi (si) maluerit omnes expensas, quas bonae fidei emptor fecisse adprobauerit, ei praestare; maxime quum sit ei paratum (promtum) auxilium, curatoribus eius idoneis constitutis.

Nullus inficias ibit, speciem a SCAEVOLA hisce verbis traditam conuenire cum istis speciebus, de quibus DIOCLETIANVS et MAXIMIANVS pronuntiasse, vidimus, quod minores capti iuuandi essent restitutionis beneficio, licet nondum excussae essent opes curatorum, res pupillares imprudenter distrahentium. Differt ea duxat in eo ab his, quod SCAEVOLA mentem de casu, si minores impugnare fatagunt distractionem, quam de rebus suis curatores bona fide suscipiebant. Nam nominat *bonae fidei emptorem*. Mentionem iniicit *expensarum*, quibus bonae fidei emptor *fundum pupillarem*, emtionis titulo acquisitum, longe longeque *meliolem fecit*. Vult tandem, vt, *si factas eas esse adprobauerit emptor, praestentur* a minore, qui auitum fundum recipere, optat, distractione recissa per beneficium restitutionis. Quas expensas praestandas iniungere minori non potuisset SCAEVOLA, si emptor, cum curatore fraudulenter colludens, mala fide acquisiuisset fundum pupillarem pretio iusto viliori, in eumque impendisset sumtus permagnos. Quod caeterum antecessor de tali rerum pupillarium, quas emptor suis sum,

3) *L. 39. §. 1. D. de min.*

sumtibus meliores fecit, distractione rescindenda per indulgendum restitutionis beneficium ita dederat, *ut minor vix restituendus esset, maxime quum ei sit promptum auxilium, curatoribus eius idoneis constitutis*, responsum prudentes non paucos mouebat, vt adfirmare religioni non ducerent, exceptionem, de qua loquor, remorari restitutionem illicet petitam. At dabitur, spero, venia, si, tantum abesse, fateor, vt haec vestra conclusio generalis me terreat ire viam, qua incedebam huc vsque, vt potius non tam sperem, quam confidam, fore, vt iustus rerum arbiter dicat, SCAEVOLAM, non nisi de singulari re loquentem, magis stabilire, quam infringere doctrinam, abs me tueri coeptam, si modo, quae anima legum sunt, rationes dati responfi inuestigaueris.

Prima conspicitur, vt ego quidem arbitror, in eo. Edixerat nempe Praetor, quod cum minore, quam viginti quinque natu gestum esse diceretur, vti quaeque res erit, animaduertam, hoc est, quod cum minore gestum est, siue contractus sit, siue quid aliter contigerit, cognoscat Praetor, et causa cognita, si minor laesus infirmitate consilii, deprehenditur, demum decernat restitutionem. Non semper igitur, iuxta huius edicti mentem, iudex poterit rescindere negotia, aut cum ipso minore, aut cum eius curatore gesta. Est potius ipsius officium, omnia redigere ad boni et aequi regulas, ne, dum adolescentis saluti consulere satagit, hunc adficiat damno, aut factum incommodo non leui. Nam si huic indistincte subuenit, ob nimium restitutionis imminentis timorem, periculum foret, vt nullus ad rerum pupillarium emtionem accederet. ²⁾ Ita vero futurum erit perinde, ac si quodammodo illis interdictum fuisset commercio. Quare ni manifesta deprehenditur circumscriptio, aut ni admodum negligenter ac improvide curator in rerum pupillarium distractione, alioque eorum contractu ineundo, versatus

2) Euoluas, praeter L. 2. C. de fidei. min., L. 11. C. de praed. et aliis reb. min., L. 7. §. 8. D. de min., I. Parladorii Res Quot. L. II. cap. su. §. 13. n. 18. et I. Si uuii Synt. tit. de min. n. 18.

tus est, iudex non illicet se interponere debet. Concedere hinc tunc demum potest restitutionem, quando grande damnum adolescentis versatur. ³⁾ At si vero ea, qua decet, circumspectione examinamus speciem, de qua SCAEVOLA tulit dictum responsum: iuriumconsultus adolescentem a restitutionis beneficio repellebat non tam ea propter, quoniam huius implorationi obstabat exceptio curatoris nondum excussi, quam potius eam ob causam, quoniam deesse videbat iustam causam, puta, laesionem. Nequit proin adolescentens, ex SCAEVOLAE iudicio, edere querelas iustitiae denegatae, si iusta causa factam distractionem non rescindit, ⁴⁾ siquidem ipsi liberum est, convenire curatorem suum idoneum, si modo docet, ipsius interfuisse, rem suam habere, quam bona fide diuidendam esse. ⁵⁾

Adesse autem, opinor, et aliam rationem, qua innititur SCAEVOLAE responsum. Precibus de indulgenda restitutione oblati audiendus etiam est adversarius. Volunt enim iura civilia et hoc, ut non modo *restitutio ita facienda sit, quo vnusquisque ius suum recipiat: ⁶⁾ sed ut etiam is, qui in integrum restituitur, sicuti nec in damno, ita nec in lucro versari debeat.* ⁷⁾ Huius rei corollarium est, ut ille, qui res pupillares bona fide emebat, argumentum eius, quod obtinet in edicto aedilitio, iure vrgeat, ut minor, restitutionem illicet petens, bonis curatoris nondum excussis, prius impendia quaevis necessaria ac vitia in eiusce res, titulo oneroso acquisitas, sibi rarsariat. Suscitari vero non raro solent lites super litibus de quaestione, an opus fuerit erogandis talibus sumtibus longe

3) L. 24. §. 1. D. tit. eod.

4) Adsertum quoduis in iudicium deductum, constat, ab aiente esse probandum, ni a probationis onere eleuet quaedam praesumptio contraria, *cop. 10. X. de praeser.* Desideramus vero eam, minorum rebus, bona fide distractis.

5) L. 24. §. 4., L. 27. §. 1. D. de min.

6) L. vn. C. de reput., quae sunt in iudic. in int. restit.

7) L. 25. §. xlt. D. de aedit. edicto.

ge longeque melius redditum esse? an restitutionem desiderans obstrictus teneatur refarciendi aut omnes, aut saltem quasdam expensas. Superant multoties sumtus litis, quibus implorantes restitutionem in integrum vexari solent, emolumenta, ex hoc iuris beneficio expectanda. Non fuisse insuper, iuro per genium, nescium SCAEVOLAM, coram tribunalibus tales lites quotidie audiri. Ipsum non fugiebat, accidere iusto saepius, ut bonae fidei emptor tot tanta impendia in acquisitum praedium pupillare impenderet, quae minor aut prorsus omnino non, aut vix, sine aere alieno contrahendo, refarcire potest. Inde intelligis causam, quare antecessor noster quaestionem, de qua erat consultus, ita decideret, *minorem vix esse restituendum, nisi maluerit, omnes expensas, quas bonae fidei emptor fecisse adprobauerit, ei praestare*. Decisio iurisconsulti nostri digna est, quae tanto maiori plausu excipiat, quanto certius est, illam non tam in eo, quod exceptio curatoris nondum excussi remoretur restitutionem in integrum illicita a minore petitam, quam potius in eo etiam niti, quod praetor supponat iustam causam, si restitutio in integrum concedi debeat. Deesse vero talem causam in proposita specie, ambigi non poterat. Nam minor refarciendis impendiis, in praedium recuperadum erogatis, commodum prope nullum sentit, si illicit mittitur ad restitutionis beneficium.

Quibus praemissis iamiam doctrinae, mihi aduersae, fautores interrogare liceat, an, dum SCAEVOLA noster *minores vix restituendos* pronuntiabat, si in praediorum aitorum venditione, a curatore facta, maligna collusio non elucet pariter, ac si insuper ipsis in hac tali specie paratum est auxilium aduersus curatores, an, inquam, minores capti semper et quouis alio casu excludendi sint ab hoc iuris aetati indulto beneficio, si facultates curatorum antea non sunt excusae? Hoc si seria mente adfirmabis: impingitis me hercule! in dialecticorum praecepta, quae vetant, conclusionem fieri a particulari ad vniuersale. Dicendum e contra potius est, responsum hoc SCAEVOLAE complecti nil, nisi exceptionem. Quare hoc antecessoris optimi placitum vi regulae iubentis, ut exceptio

XXVIII

firmet regulam in casibus non exceptis, tuetur potius causam, abs me defendi coeptam. Iuxta haec igitur minoribus laesis non timefcenda est exceptio curatoris nondum excussi, si illicet petunt restitutionem.

VII.

Praebet etiam L. 16. §. 2. D. de minor. argumentum adminiculans pro causa nostra.

Progredior amplius. Lubens scilicet fateor, et vel cum VLP-
PIANI praeceptis convenire adfertionem, quam tuetur. Ne temere
id dixisse videar, audi eum quaeso ita loquentem.

*Pomponius quoque refert libr. XXVIII. quum quidam heres
rogatus esset fratris filiae complures res dare ea conditione vt,
si sine liberis decessisset restitueret eas heredi, et haec defuncto he-
rede, heredi eius cauisset, se restitutam: Aristonem putasse in
integrum restituendam. Sed et illud Pomponius adiicit, quod
potuit incerti condici haec cautio etiam a maiore. Non enim
ipso iure, sed per conditionem munitus est. Et generaliter pro-
bandum est, ubi contractus non valet, Praetorem se non debere
interponere. 1)*

Quiuis, hunc locum circumspecte considerans, fatebitur, tradi in
illo hanc speciem. Heres, cuius nomen non memorant prudentes
laudati, a testatore fuerat rogatus, in aures, armillas, aliasque res,
corporis ornandi causa comparatas, fratris filiae dare sub hac lege,
vt, si decessisset improlis, eas restitueret heredi. Obit heres iusto
citius diem supremum. Quo mortuo nihilofecius fratris filia, cui
nomen Corillae dare mihi licebit, heredis heredi exhibebat cautio-
nem de rebus acceptis restituendis. Qua cautione data ipsam laesam
fuisse, abnegari nequit. Nam heres, ad quem e supremo elogio
testatoris demortui transire debebant dictae res, si Corilla decessisset
absque prole relicta, ratione talium reum sustinet personam legata-
rii. Legatum vero, sub quadam conditione relictum, non transmit-
ti, scimus, in legatarii heredes, si ei, nondum existente condi-
tione,

1) *L. 16. §. 2. sq. D. de min.*

tionem, paria non decernebant parcere, ac sic iusto citius a terrae filiis demandebatur terrae. Cautio igitur de rebus restituendis, in hac allata specie, sine causa fuerat data a Corilla. Quod ipsa tempore cautionis datae nondum minoritatis annos egressa, sed alterius curae subiecta fuerit, patescit ex eo, quod usitata vocula a maiore ipsi qua minori, obiciatur. Inciderat igitur quaestio, quonam iuris remedio Corillae laesae subueniendum esset, ut reciperet cautionem de fideicommissio restituendo indebite praestitam. Mentionem duorum iniicit *VLPANVS*, e quibus vnum alterumue, ex *ARISTONIS* ac *POMPONII* iudicio, eligi ab ipsa poterit.

Voluit nimirum *ARISTO*, iuuari Corillam restitutionis beneficio. Nam data cautio de dictis rebus restituendis non erat ipso iure nulla. Quare nec Corilla, eam ex errore interponens, iuris communis auxilio fuerat munita. Quamuis igitur non destitueretur actione personali: tamen eo magis digna esse videbatur antecessori huic, quae admitteretur ad restitutionis beneficium, quo certius est, iustum errorem referri inter legitimas restitutionis causas.²⁾

Haut contradicebat *POMPONIVS ARISTONI*. Adiciebat duntaxat, quod *haec cautio posset incerti condici, etiam a maiore*. Praeclare id pronunciatum est. Constat enim inter omnes, quosuis, etiam maiores, auxilium petere posse ab hac conditione, si aliquid, qua debitum dederunt, quod ne naturaliter quidem debitum est, ac sic iuris errore transtulerunt in accipientem, de quo dici nequit, illum fuisse in dolo.³⁾

D 3

Quas

- 2) *L. 2. D. de restit. in int.* Summa vero in eo latet difficultas, si quaeras, quid denotet iustus error. Veteres admiserunt quemuis errorem, eiusque diiudicationem reliquerunt iudicis arbitrio *Sforst. Otto de Restit. in int. P. I. qu. 8. art. 7.* At contrarium voluit *H. Donellus Comm. Jur. Ciu. L. 21 c. 5.* Vnam duntaxat aut alteram causam admississe videtur *A. Schultingius* ad *τὰ πρῶτα tit. de rest. in int. n. 3.* sequutus hac in parte *G. Noolettum Comm. in D. tit. eod.*
- 3) Videatur *Disq.*, quam sub praesidio ill. *Frickii* tuebatur *I. I. Tiedemann, de Indebitum soluente per ignorant. I. C. ad indebiti condic. admittendo.*

Quas duorum iuris antistitum sententias quum VLPPIANVS textu recitato traderet, neque easdem emendaret, sed hoc e contra subiiceret, *et generaliter probandum est, ubi contractus non valet, (non dicit, ubi alia actio est) pro certo praetorem se non debere interponere*: inferre licebit, antecessorem tacite agnouisse, quod in causis, quibus conspicitur laesio, imploratio pro impetranda restitutione ac actio personalis concurrant electiue. Is enim non praescribat, vt in specie proposita Corilla minor et vel eapropter excludenda esset a restitutionis beneficio, quoniam eligere deberet conditionem indebiti incerti. Quum Praetor, ex VLPPIANI sententia, tunc demum se non debeat interponere, si initum negotium laborat vitio nullitatis, sique proin persona minor laesa sit mero iure munita; atque quum e contra iuxta tacitum consensum VLPPIANI, nec ARISTONEM, nec POMPONIVM resutantis, iudex in negotio, laesionem continente, rescindendo minoribus captis subuenire possit restitutione, neque ipsis noceat, quod adsit aliud iuris remedium, electiue concurrens: adfirmare mihi liceat, omnino cum mente illustratae enuntiationis conuenire, quod minores laesi, si modo non sunt ipso iure tuti, haud sint priuandi restitutionis auxilio, etiam si rebus suis alia ratione consulere queant. Si autem hoc verum est, vti omnino verum est: sequitur, obiciendam exceptionem curatoris nondum excussi haud remorari restitutionem, quam minores capti implorarunt nondum mota, qua vti poterant, actione personali aduersus curatores, quorum opes nondum adhuc fuerant excussae.

VIII.

Pro causa nostra peroranda militat et hoc, quod secundum Nov. IV, cap. 1. exceptio excussionis supponat personam principaliter et minus principaliter obligatam; in nostra autem causa adsunt personae aequaliter obstrictae ad indemnitatem minoribus praestandam.

Causam minorum restitutionem ilicet petentium, patrimonio curatorum nondum excusso, tuetur et vel ipsa indoles exceptionis excuf-

excussionis. Venit eius nomine id, quod eo effectu opponitur actori, ut is suum aliunde prius seruare studeat, ac, quando id fieri nequit, demum reuertatur ad reum, eamue rem, quam initio petebat. ¹⁾ Qui huius beneficii non tam auctor est, quam qui potius restituerebat ius antiquum, ²⁾ fideiussorem opibus debitoris nondum excussis conuenire vetans, IUSTINIANVS, exceptione ordinis quasi in vitam reuocata, supponebat obligationem primariam et accessoriam, ita, ut ista antecedat, haec vero sequatur, ac istius solum modo solutionem et executionem reddat saluam atque integram. *Neque enim, ita sonat voluntas legumlatoris optimi, ³⁾ negligens debitoris fideiussoribus molestus sit, sed veniat primum ad eum, qui aurum accepit, debitumque contraxit, et si quidem inde receperit, ab aliis abstineat, quid enim si ei in extraneis erit, a debitore completo.* Interrogare iam eos liceat, qui, exceptionem curatoris nondum excussi remorari, adseuerant, restitutionem in integrum ab adultis minoribus illicit petitam, num, qui ex inito contractu, minoribus non proficuo, ratione illius personae, quae cum minore contrahens ditior inde euadebat, nullum lucrum habet, curator qua debitor principalis habendus sit, qui quidem, licet aut reus sit curatellae improuide gestae, aut qui consensum ad occa-

- 1) Quas in prudentum libris de beneficio excussionis inuenimus, finitiones sunt ut plurimum nimis angustae. Haud exhauriunt beneficium ordinis. Datam abs me definitionem ill. *I. C. Kochius D. de Benef. excuss. hypoth. Spec. possess. compet. colligebat e L. 1. D. de magistr. conu. L. 2. D. si quis omis. caus., L. 2. C. de pign. L. 9. C. de distr., Nou. IV. cap. 1. et 2.*
- 2) Meminit huius iuris antiqui Nou. IV. Non tamen in propatulo esse, dicunt interpretes, quatenus illa lex fuerit, cuius aetatis, cuius auctoris. Euoluas, si placet, *F. Balduinum in Instin. p. 399., C. Rittershusium Iur. Inst. P. III. cap. 2. n. 18., Eu. Ch. Canzium D. de Benef. Excuss. §. 3.* Dubia vero, quae ea propter olim proferebat *N. Gundlingius D. de Benef. Exc. c. 3.,* et vel eapropter attentione digna non sunt, quoniam *Nou. cit. docet, eiusce generis legem existisse, et eius contenta vfu probata non fuisse.*
- 3) *Nou. IV. cap. 1. et Auth. praef. C. de fidei.*

contractum, minori minime lucrosum ineundum, impertieretur, tamen hac occasione nullum lucrum nanciscebatur, seu, vt diui IUSTINIANI verbis vtar, *non aurum accepit*? Nullus putarem. An e contra is, qui rem minorum, pro vili pretio emtam, possidet, atque sic nil nisi lucrum ex inito cum minoribus contractu habet, atque aduersus quem proinde minores capti, rescindendo tali contractu laesionem continente, in integrum restitui desiderant, ratione curatoris consensum impertientis, nuncupari queat qua persona minus principaliter obstricta, quae tamen adesse debet, si exceptio excusationis obiienda actorem remittere cupimus ad personam, principaliter obstrictam, primum conueniendam? Tantum abest, vt id affirmari queat, vt potius dicendum sit, in causis, fauore aetatis subnixis, cessare diuersitatem obligationis tam curatoris, improuide agentis, quam alterius, qui tali contractu ditior euasit, ac vtrumque aequali iure obstringi ad indemnitate minoribus laesis praestandam. Quo posito conclusio erit haec, quod, quae in diuersa obligatione obligatarum personarum nititur aequae, ac supponit, obligationem principalem et accessoriam, exceptio nondum excussi curatoris minoribus captis timescenda non sit, quando hi illicet petunt restitutionem in integrum.

IX.

Pro causa minorum laesorum ornanda praebet, praeter Nou. I. cap. IV. §. 1., et hoc rationem idoneam, quod iura ciuilia minoribus plenissime prospicere voluerint.

Et quid plura? Adfunt non paucae leges, e quibus non obscure colligi potest, implorationem pro obtinenda restitutione in integrum aequae ac actionem personalem, aduersus curatorem male gerentem mouendam, ambulare passu aequali, et nescire subordinationem. Prouoco eapropter ad hanc caesaream constitutionem, qua is sanciebat, ¹⁾ vt, si testator elogio supremo nullam poenam

indixe-

¹⁾ *Nou. I. cap. 4. §. 1.* Cui iungas *I. E. Homberck zu Vach Vers. et not. nou. p. 26.*

indixerat ²⁾ heredi contumaci, scriptus heres solueret legata intra annum non a condemnatione, aut ab aditae hereditatis tempore, sed ab interloquutione, sententiam definitiuam antecedenti, computandum. ³⁾ Adiciebat insuper et sanctionem, vt, *si culpa heredis*, aut superbe elogium supremum contemnentis, aut improba procrastinatione honestam expectationem ludificantis, *annus praetereat, tunc et ipse relictis excideret, et alii, quos antea vocauimus, ad ea peruenirent.* Subiungebat tandem, vt indemnitati minorum captorum consuleret, haec, quae nostram causam non mediocriter iuant,

Pupillis autem, et minoribus aetate, nihil nostra praecudicat lex. Est enim eis siquidem etiam secundum dictas a nobis causas laedantur, duplex quoddam subsidium: et per restitutiones, et per viam contra negligentes tutores ac curatores.

En constitutionem caesaream adeo claram et euidentem, vt secus sentientes a suo errore facile, ceu ego quidem arbitror, reduxisset, nisi glossarum tenebris nimis adfueti, ad oblatam ob oculos clarissimi iuris lucem caligantes, commentorum nebulas sectari mallent, et in tenebris palpere, haud dissimiles istis apud Platonem, qui, quum totam vitam in subterraneo quodam specu degissent, vnde nihil praeter umbras rerum hic obuersantium viderant, educti tandem in lucem et verorum corporum conspectum, nimio lumine illorum oculos perfringente, ad haec ipsa caecutierunt, et umbras rursus suas respectarunt! Relinquit ea arbitrio ac iudicio minorum, ob legata, intra legitimum tempus non soluta, priuatione portionis heredi-

- 2) Non raro id fiebat. Ita exemplum multae, heredi a testatore indictae, fuit *L. 27. D. de condit. et demonstr.*
- 3) Alii quidem ponunt sententiam definitiuam. At recte *Cuiacius* ait, voculam *Interdixit* denotare *conventionem* seu admonitionem. Suae ipsius interpretationem *L. 2. C. de iur. emph.*, qua *Iustinianus* ait, *cum neminem oporteat conventionem vel admonitionem expectare, sed ultra sese offerre et debitum spontanea voluntate persolvere* *L. F. Homberck zu Vach Vers. et Not. Nou.* p. 26.

E

reditariae laeforum, num indemnitate recuperandae ergo precibus illicet adire velint iudicem, qui ipsos iuuaret restitutionis auxilio? an vero malint actione personali conuenire curatores, qui neglexerant, ipsos admonere de subeunda poena, si qua heredes instituti per integrum annum cessauerint exequi vltimam testatoris demortui voluntatem? num velint proin petere, curatores, sui officii immemores, damnari ad damnum refarciendum, in quod incidebant soluenda poena, in hac constitutione nouella praescripta. Dum igitur captis minoribus haec sanctio caesarea relinquit liberam electionem, et dum sic vtrumque remedium aetati minori indultum nescit subordinationem: sequitur, quod exceptio curatoris nondum excussum haud remoretur restitutionem in integrum a minoribus illicet petitam.

Qui haec legis: adfirmas forsitan, haec iuris ciuili placita tunc demum defendi, ac remedii, ob lubricum aetatis inuenti, electuum concursum admitti posse, si auxilium restitutionis in integrum longe pinguius est actione personali, aduersus curatorem mouenda, cuius culpa minor ob legatum non solutum intra tempus praescriptum sentit patrimonii iacturam. Quamdiu igitur id non liquet: tandiu exceptioni excussionis, tuo iudicio, constabit honos, ac proin refitutio in integrum exulabit.

Auferim iurare, te, haec proferentem, non ponderasse integra verba nouellae illustratae. Tenor illius generalioribus verbis conceptus est. Iuxta illam alterutrius remedii electio redit ad merum laesi minoris arbitrium. Nec tibi fecus sentienti venit in mentem, iura ciuilia beneficio, restitutionis in integrum tribuendo, plenissime prospicere voluisse minoribus laesis. Docent hoc plura fragmenta. Non sufficit, iuxta eorum praecepta, iis qualicunque ratione refarciiri damna data. Minoribus captis *subueniendum esse, per restitutionem in integrum quum de bonis eorum aliquid minuitur, acque ac quum ipsorum interest, litibus et sumtibus non vexari;* ⁴⁾ imo *iisdem illis*, etiam venditiones sub haestae solennis arbi-

4) L. 6. D. de minor.

arbitrio factae non facile infringi queant, ⁵⁾ tamen tam in ista specie, qua ex causa iudicati pignora minoris capta sunt et distracta, aduersus sententiam Praefidis, vel procuratoris Caesaris, corpora ipsa restituenda, ⁶⁾ quam in hac, qua minor interposito decreto venditionem, vili pretio fecit, rei venditae vires ignorans, eius possessionis, iuxta perpetui edicti auctoritatem, in integrum restitutionem, causa tamen cognita, praebendam esse, ⁷⁾ haec est iterata vox nomothesia romanae. Illi me hercule! aduersus eam impingunt, qui illustratam diui IUSTINIANI sanctionem restringere audent ad speciem hanc, si adparet, beneficium restitutionis longe pinguius esse actione personali mouenda aduersus curatorem, minorum rebus male prospicientem. Oneratis, qui hoc vultis, minores laesos suscipienda probatione, quod scilicet emolumentum longe maius sit, quod expectant a restitutione, primum imploranda. Dolebunt vero hi, se hac ratione orbari iusto longius possessione rerum suarum recuperandarum, et vexari insuper, dum talis probatio suscipienda foret, sumtibus iusto maioribus. Cessabunt vero omnes eiusce generis querelae, si claris verbis voluntatis caesareae inhaeremus, ac minores captos ilicet admittimus ad restitutionem, opibus curatorum licet nondum excussis.

X.

Adducitur primaria obiectio, desumpta ex L. 1. §. 4 et 6., L. 7. pr. de dol. mal., L. 14. §. 2. D. quod met. causf. L. 16. pr. de min.

Iacto causae minorum, restitutionem ilicet petentium, fundamento certo, videamus, quibus praefidiis instructi secus sentientes adoriuntur doctrinam huc vsque defensam. Solent iidem necesse ratiocinium hoc.

E 2

Si

5) L. 5. C. de fide et iur. hast. fiscal.

6) L. 9. D. de min.

7) L. 11. C. de praed. et aliis reb. min.

Si verum est, restitutionem in integrum esse remedium subsidiarium, et minores proin non secus ac quousvis alios, damnum passos, tunc demum ea uti posse, si deficiat quoduis aliud remedium ordinarium: sequitur, exceptionem curatoris nondum excussi remorari restitutionem in integrum ab adultis ilicet petitam. Atqui. Ergo.

Vt ne desit probatio enuntiationis maioris syllogismi prolati, sententiae mihi aduersae patroni confugiunt omnium primo ad actionem de dolo. *Hanc enim generatim pollicebatur Praetor, se daturum esse, si alia actio non erit, et iusta causa esse videbitur,* ¹⁾ seu, prouti POMPONIVS edicti verba eleganter excipiebat, *si quasi res alio modo ei, ad quem pertinet, salva esse non possit.* ²⁾ Quam adfersionem generalem adeo veram esse, aiunt aduersarii nostri, ut ne tunc quidem, *si quis in integrum restitui possit, debeat ei haec actio competere; imo si alia actio tempore finita sit, haec non competat: sibi que imputet, qui agere superfedit, nisi in hoc quoque dolus malus admissus sit, ut tempus exiret.* ³⁾

Quo centone generali non contenti probationis vltioris adornandae ergo vrgent et hoc, quod edicti interpretes VLPIANVS de negotiis, quae Praetor ob metum interuenientem nec rata habet, nec sibi accepta, dixerit, ⁴⁾ *in causae cognitione etiam hoc versabitur, ut, si (alia) actio non sit, tunc haec detur.*

Prouocant tandem, et laetantur, quod possint prouocare, ad hoc speciale de restitutione in integrum, e capite aetatis minoris datum, responsum VLPIANI, *in causae cognitione etiam hoc versabitur, num forte alia actio possit competere citra in integrum restitutionem. Nam si minor communi auxilio et mero iure munitus sit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium.* ⁵⁾

Ego-

1) L. 1. §. 4. D. de dolo malo.

2) L. 7. pr. D. tit. eod.

3) L. 1. §. 6. D. de dolo malo.

4) L. 14. §. 2. D. quod metus caus.

5) L. 16. pr. D. de min.

Egomet vero, vt viris doctis, propositionem antecedentem syllogismi mihi met oppositi VLPiani effato fulcientibus, subscribam, ac vt causam de exceptione curatoris nondum excusii refutationem minorum illicet petitam haud remorante, deseram, abs me impetrare non potui. Dicam igitur, quid sentiam de obmoto dubio. Pro veritate decertabo, et, si nihil veritate potentius est, vincam.

XI.

Obiectio obmota remouetur.

Haut deesse, quiuis rerum peritus fatebitur propiorem rationem, quae olim alliciebat Praetorem, vt in albo ediceret, *se duntaxat polliceri actionem de dolo, si alia actio non erit*, seu liceat VLPiani verbis vti, *famosam actionem non temere decernendam esse, si sit civilis et honoraria actio, qua possit experiri*. Scilicet neque ipsum, neque edicti interpretem, fugiebat iuris romani rigore dolum malum alterius non, nisi in casibus singularibus hisce, vindicatum esse. Aduersus tutorem lege duodecim tabularum cautum erat tam accusatione suspecti tutoris, ¹⁾ si dolus committebatur in tutelae officio, quam poena infamiae et tripli, si is doli mali damnatus fuerat. ²⁾ Circumscriptio insuper non omnis, sed dolosa, ³⁾ per legem Laetoriam coercebatur iudicio publico. ⁴⁾ Praeuertebatur praeterea dolus in stipulationibus per adiectam clausulam, dolum abesse et abfuturum fore. Corrigebatur is tandem in iudiciis, in quibus agebatur ex bona fide, quae formula certo actio-

1) Auctor est *Vlpianus*, suspecti crimen e lege XII. tabularum descendere, *L. 1. D. de susp. tut.*, ac idem verbis hisce *αὐτὴν δὲ τὴν κατηγορίαν ὁ δολοκώδελτος ἐπούεσε νόμος* innuit *Theophilus Pr. Gr. Inst. p. 201.* edit. *G. O. Reitzii.*

2) Vide praeter tabulam VII. *L. 55. §. 1. D. de admin. et peric. tut.*

3) Id monet *A. Alciatus Parerg. L. VI. c. 16. Op. T. IV. p. 380.*

4) Memorat in eos iudicium publicum *Cicero de Nat. Deor. L. 3. c. 30.* Qualis autem poena fuerit, definire non auferim, nisi eandem illam statuere

actionum generi propria erat, veluti actioni rei uxoriae aut fiduciae. 5) Hocce ius populi romani certum Praetor nec abrogare, nec obligationes, quae dolo malo elicitaе, tamen iuxta iuris rigorem habebantur ratae, nullas dicere poterat. Vt ne vero illis, qui sua calliditate ac dolo obfuerunt aliis, malitia esset lucrosa, et vt ne circumscriptis e contra sua simplicitas et iudicii imbecillitas foret damnosa, Praetor, qua aequitatis minister, non semper, sed eatenus tantum hominibus circumuentis, aduersus profligati pudoris homines, subueniebat, famosam actionem de dolo malo dans, quatenus alia actio non aderat, qua possent laesi experiri, nec eam acceptilatione alioe modo sustulerint. 6) E sua igitur iurisdictione per hunc valde restrictum usum actionis de dolo, famam alterius fugilantis, in non paucis speciebus reorum conueniendorum famae confulebat praetor, insitens vestigiis medici sagacis, qui ad cauteria et laxationem membrorum non aliter prius confugit, quam quum remediis lenioribus locum non esse deprehendit. At haud opus est simili restrictione remedii, de quo loquor. Nescit enim poenam infamiae auxilium, quo Praetor succurri vult adolescentibus, qui in negotiis, curatorum consensu celebratis, capti sunt. Dum igitur in restitutione in integrum, illicet a minoribus laesis petita, omnino cessat ratio iuris, ob quam circumscriptus dolo malo alterius nequit restitui in integrum, si habet is aliud iuris remedium, quo experiri potest: sequitur, restitutionem in integrum, tenerae aetati indultam, prorsus non comparari posse cum restitutione, quae fit e capite doli; vtpote condemnationem ob dolum sequitur

tute velis cum ea, quae ex Leg. XII. tabul. in tutores, dolo malo gerentes, constituta erat. Nam vtramque doli mali coercionem iniungit *Cicero de Offic. L. 3. cap. 15.*, nec aliunde constat de discrimine.

- 5) Id iam notarunt *B. Briffonius de Form. L. V. p. 352.* edit. sec. et *F. C. Conradi Diss. alt. de Pacto Fiduc. S. 2.*
- 6) *L. r. §. 6. sq. D. de dolo malo.* Nisi eo ipso, quod sublata est actio, decipiebatur, *P. Busius ad L. 2. D. de dol. mal., I. Wiffenbachius ad D. disp. 12. th. 32.*

tur poena infamiae. Quare nec conclusio, ab hac posteriori specie restitutionis, ad restitutionem e capite minorennitatis, de qua est loquela, trahi, nec dici potest, quod, sicuti restitutio ob laesionem dolo malo illatam postulata impeditur, si laesus habet aliud iuris remedium civile ac honorarium, ita etiam minoribus laesis, si non primum urgeant curatorum bona excutienda, iure obicienda exceptio curatoris nondum excussi remoretur restitutionem ab ipsis illicitam.

Eadem ferme responsio destruit alteram rationem, ex VLPiani responsio desumptam, qua secus sentientes fulcire gestiunt propositionem maiorem syllogismi mihimet oppositi. Quanto maiori namque providentia iuris tam civilis, quam praetorii, scita cuiusvis remedii, ius suum persequendi in iudicio, naturam ac usum ex cuiusvis negotii natura et status publici utilitate desumebant pariter, ac ita desinebant, ut ea neque unum eundemque finem ac effectum fortierentur, nec facile etiam sortiri possent: tanto certius est, ut id, quod in una alteraque actione obtinet, ad alteram parum recte adplicetur, ni constet de rationis similitudine inter actionem, quae ob lubricum aetatis indulgetur, ac illam, quae metu laesis competit, non conspici, dubio procul fatebitur, is, qui in mentem revocat, diversam esse actionis, quae ob metum datur, naturam et indolem ab actione, qua minores captos ac restituendos iuamus. Elucet id, ut alia silentio praeteream, ex eo, quod actio quod metus causa ob contumaciam adversarii, rem e iudicis sententia intra annum utilem non restituentis, qua poenalis mixta daretur in quadruplum, cui quidem simplum ineft. 7)

XII.

Uterior refutatio allatae obiectionis adfertur.

At nec mihimet timescendum erit dictum VLPiani effatum, speciatim de restitutione e capite minorennitatis datum, si modo te
non

7) L. fin. D. quod met. caus.

non poeniteat, paulo penitius examinare integram orationem, e qua desumpta sunt verba mihi met opposita. Quo id eo meliori ratione fiat, opto, qui in memoriam reuocet, restitutionem spectari posse aut in relatione ad laesos, in integrum restitui optantes, aut in relatione ad iudicem, qui actoris precibus annuens eam indulget. Nescio, quo fato acciderit, vt, qui syllogismi memorati propositionem maiorem VLPIANI effato fulciri opinantur, prudentes duntaxat cogitauerint de prima notione, quam iungimus cum restitutione. At quam fallant, fallanturque vide.

Non iis docet solertissimus edicti interpres exceptionem curatoris nondum excussi remorari restitutionem ilicet ab adultis minoribus petitam. Non respondet, meo quidem iudicio, hos ab usu huius beneficii repellendos esse, si, ad quod confugere possunt, aliud iuris remedium superesset, veluti actio personalis mouenda aduersus curatorem male consulentem. Instruit is potius iudices, quid faciant, decernantque speciatim in illis a se memoratis, similibusque speciebus, quibus minores ipso iure non obstrictos esse, putat, contractibus curatorum consensu initis, laesionem continentibus. Vult modo, vt Praetor non concedat restitutionis beneficium, si tale negotium celebratum seu conuentio laborat nullitatis vitio. Patescere hoc, opinor, e conclusione generali, cuius iam meminimus, et quam VLPIANVS ita concepit, generaliter *probandum est, vbi contractus non valet*, haud inquit, vbi actio non est, *praetorem se non debere interponere*. ¹⁾ Elucet id insuper ex hac assertione iurisconsulti, *in causae cognitione*, puta, de probatione aetatis minorum, de eorum laesione, aliisque capitibus huc spectantibus, a Praetore instituenda, *etiam hoc versabitur, num forte alia actio possit competere citra in integrum restitutionem*. Nam si minor communi auxilio et mero iure munitus sit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium. ²⁾ Licet non sim nescius, merum ius
in

1) *L. 16. §. 3. D. de min.*

2) *Cit. L. pr.*

in iure nostro denotare idem, ac solum vel purum, et proinde mixto opponi, ³⁾ quandoque sub hac denominatione intelligi ius strictum subtileque ac aequitati oppositum: ⁴⁾ attamen nexus verborum recitati effati suadet, vt dictionem *commune auxilium et merum ius* pro synonymis habeamus, ac contendamus, eam in nostro casu obici restitutione in integrum e capite minorennitatis, per ius praetorium introductae, quam antecessor insigniebat nomine *extraordinarii auxilii*. ⁵⁾ Veritati accedit, VLPPIANVM ideo hanc denominationem restitutioni nostrae dedisse, quoniam in eo differebat ab aliis restitutionum speciebus, quod Praetor ipse, minorum laesorum curam in se recipiens, extra ordinem et consuetam iudiciorum rationem, sine iudice pedaneo, de facto et iure simul cognoscebat, pronuntiabatque. Post finitam causae cognitionem, a Praetore institutam, demum actio vel restituta, vel alia concessa, a minore mouenda erat. ⁶⁾ Dum vero hoc iuris beneficio iuare non vult adolescentulos, qui *communi auxilio et mero iura iuti sunt*: fallor, aut innuere id vult VLPPIANVS, cessare tunc solum Praetoris iurisdictionem in restitutione in integrum laesis indulgentia, si ipsis, ob nullitatis vitium, in contractibus celebratis conspicuum, ipsa auctoritas legum scriptarum ius suum seruauit factum et tectum. Citra necessitatem adeundi Praetoris tribunal, petendique in tali casu restitutionem minores capti suum consequi possunt electa *alia actione*, non ea, qua conuenire possent curatores, quorum culpa inciderant in damnum, quam potius illam, quae competit ipso iure ob negotii nullitatem, qua id laborat.

Ne

- 3) L. 32: D. de condit. et demonstr.
- 4) Euoluas, praeter B. *Briffouium de V. S.* voce merus, L. 4. §. 27. D. de vsu.
- 5) Consulas G. *Marani Op. f. 108.*, A. *Schultingium l. c. n. 8.* Aliam minus adequatam huius denominationis rationem dat N. *de Lyncker Protr. fess. IX. n. 4. p. 138.*
- 6) Id quod pluribus rationibus docuit C. F. *Gluch de Vita pet. restit. in int. praet. §. 23.*

F

Ne temerariam glossam abs me proferri et effato recitato VLPIANI falsam mentem adfingi dicas, intuearis sodes exempla, quibus is utebatur doctrinae illustrandae ergo. Dubitare lectorem non sinunt, antecessorem nequaquam cogitasse istam speciem, qua minores laesi omnium primo actionem mouere possunt aduersus curatores, ac vrgere bonorum excussionem, sed illum respexisse duntaxat casus istos, quibus ipsi ob negotii initi nullitatem sunt *communi auxilio et mero iure tuti*.

Primum exemplum is desumebat a *contractu, quem pupillus sine tutoris auctoritate inierat, nec inde locupletior euaserat.* 7) Constat, restitutionem non tribui, ni adsunt negotia, stricto iure valida, et ex iis enatae obligationes ciuiles. Contractus vero, quos pupilli absque tutorum auctoritate celebrarunt, ac e quibus nil commodi in eos peruenit, valore destitui, nemo nescit, nisi tam rudis sit, vt ne verum quidem intelligat, aut tam finister, vt nolit intelligere. 8) Igitur dum obligari ex omni contractu pupilli, sine tutorum auctoritate, non possunt: vides causam, qua VLPIANVS allicitus iudicabat, opus non esse, vt Praetor se interponat, indulgenda restitutione in integrum, si tali contractui demenda est sua vis ac potestas. Nam minores capti habent aliud idque celerius, iuris remedium, quo implorato negotium tale qua nullum declarandum est. Et quid quaeso restituatur, vbi ob negotium, nullitatis vitio laborans, nil reperitur, quod foret restituendum?

Qui solitus erat, suam opinionem fulcire prudentum aliorum auctoritate, VLPIANVS etiam in hac re tam clara adscisciebat testimonium MARCELLI. Relinquebat id eodem libro ad edictum, in quo effatum, mihi oppositum, conspicitur. Videtur cum eo cohaesisse. Sonabat ita. 9)

Marcellus scribit, si quis pro pupillo sine tutoris auctoritate obligato, prodigone vel furioso fideiussit: magis esse, vt ei non subueniatur; quoniam his mandati actio non competit.

Haec

7) L. 16. pr. D. de minor.

8) L. 9. pr. D. de auct. tut.

9) L. 25. D. de fideiuss.

Haec antecessoris eruditi adsertio a multis quidem lecta, a paucis vero intellecta est. ¹⁰⁾ Intelligentes, iuro per genium, eius sensum omnes: si modo ipsos non fugeret, placuisse interpretibus magno nominis reponere, voculas *ei* et *his*, incuria librariorum, dicam, an siglorum errore, deprauatas esse, easdemque pro *eis* ac *huic* substitutas? ¹¹⁾ Si igitur, e prudenti tantorum eruditorum obseruatione, textum emendas: ita legendum erit, *si quis --- magis esse, ut eis non subueniatur: quoniam huic mandati actio non subuenit*. Nimirum in textus, ita feliciter emendati, verbis nequaquam sermo est, quod is in integrum restitui nequeat, qui intercedebat aut pro pupillo, sine tutoris auctoritate obligato, aut pro prodigo, vel furioso semet obstringentibus sine curatoris consensu. Inciderat potius quaestio, an pro memoratis personis, quae e tali obligatione suscepta sentiebant damnum, Praetor se posset interponere indulgentia restitutione in integrum, ad quam illicet confugebant non mota alia actione ipsis alias competente? Vterque antecessor, **VLPPIANVS** et **MARCELLVS**, in huius quaestione decisione conueniebant amice. Iustum enim, ex eorum iudicio est, ut, si quis pro dictis personis, tutore curatoreue non consentiente, obligationem in se suscipientibus fideiusserat, *eis*, puta, pupillo, furioso, prodigo non sit subueniendum restitutionis auxilio. Dum enim deficit in memorato casu auctoritas tutoris et curatoris consensus: obligationes, quas dictae personae in se suscipiebant, desituuntur omni prorsus vi. Sunt eae igitur communi auxilio et mero iure tutae. Non opus ergo est, ut indemnitate consequendae causa confugiant ad restitutionis beneficium. Nam *huic*, puta, fideiussori tali, non competit mandati actio aduersus dictas personas. Harum enim conuentiones, cura-

F 2

toribus

- 10) Legisse, non poenitebit, *A. Fabri Coni. L. 3. cap. 6.*, *I. Raenardi Var. L. 2. c. 9.*, *G. d'Arnaud Coni. L. 2. cap. 22.*, *I. Aueranii Interpr. Jur. L. 2. c. 7.*, *Roberti Rec. Lett. L. 2. cap. ult.*, *I. W. Marckarti Interpr. rec. I. C. L. 1. cap. 12.*, *C. a Bynckershoeck Obs. L. 2. c. 69.*, *A. Wielingii Iurispr. rest. T. II. p. 222.*
- 11) *A. Contius Var. Lett. L. 2. cap. 3. in Op. 80.*, *G. Nooatius Comm. ad pand. tit. de min. f. 119.*

toribus infcis initaē, et obligationes inde enatae, laborant nullitatis vitio. At cur immorer diutius illustrandae huic adfertioni, quum aliud speciale exemplum longe clarius superfit?

Properandum esse, sentio, ad id illustrandum. Petit hoc VLP-
PIANVS in lege mihimet opposita, a societate, quam minor aut cir-
cumscriptus inuit, aut donationis causa. ¹²⁾ Vocula circumscri-
ptus, qua edicti interpretes utebatur, nos dubitare non finit, ipsum
loqui de societatis contractu, quem quis non celebrasset, si non in-
teruenisset dolus, causam dans initaē societati. Talem vero doli
speciem, ecquis abnegaret, pugnare adeo cum bona fide, vt quem-
uis contractum, etiam bonae fidei, reddat nullum? ¹³⁾ Quid
mirum igitur, quod VLPPIANVS noster doctrinam, iudici praescri-
bendam, exemplo quodam illustraturus respondebat, Praetoris
non esse, qui se in hac specie interponat concedendo restitutionis be-
neficio. Nam iuris meri prouisio societatem, dolo elicitam, iam red-
dit irritam et infestam. Hinc focii, communi auxilio tuti, vt
possunt citra restitutionis beneficium, exceptione doli, aut reme-
dio nullitatis, iudexque reum renitentem, si is dolum commissum non
emendat, sed moras necit, praeceptis poenalibus, manu militari carce-
re coget ad res pecuniamue in talem societatem illatam restituendum.

Neminem fugit, naturam bonae fidei non pati societatem,
qua vnus sociorum lucratur lucrum omne, et quam VLPPIANVS nō-
minat societatem, donationis causa factam. Dum vero, ex ante-
cessoris eiusdem iudicio, nulla societas est, quae donationis gratia
inuitur, etiam si focii sint maiores, ¹⁴⁾ dumque sic tacite agno-
scit, eiusce generis societatem, iuxta iuris scita, nullitatis vitio
scatere: facile intelligis rationem, cur is vellet, vt et in hac spe-
cie Praetor non accommodaret restitutionis auxilium. Minores
igitur

12) L. 16. §. 1. D. de iur.

13) Quod docuerunt I. Auerantius l. c. L. 1. cap. 14. n. 32., D. Nestelbladtius D. de Doli incid. et caus. dantis in contrā. effectu §. 14. et Gmelin in Gemeinnütz. Beobacht. und Rechtsf. T. II. §. 89.

14) Cit. L. 16.

igitur, qui iudicii imbecillitate inierunt societatem donationis gratia, ipso iure muniti, ac in ea conditione sunt, ac si eam nulli inissent. Non opus igitur est, ut eius tollendae ergo ipsis succurratur restitutionis auxilio.

Quibus ita disputatis, ac, ut opinor, confectis, patet, VLP-
PIANI responsum illustratum non vniuersaliter de omnibus casibus, in quibus actio ordinaria concurret cum restitutione in integrum, intelligendum esse, nec dicendum, restitutioni non esse locum, quando adest remedium iuris ordinarium, quo succurritur laesioni ex negotio ortae. Explicandum id generatim de sola ista specie est, qua iudex personis ob iudicii imbecillitatem captis non dare potest hoc beneficium, quando illi ob initarum conuentionum nullitatem sunt ipso iure muniti, et ipsa iuris scripti auctoritas illorum iura seruat illaesa. Quid igitur superest, nil, nisi ut dicamus, inuita Themide secus sentientes, maioris propositionis probandae ergo, implorare VLP-PIANI auctoritatem? Quisque antecessoris adfectionem agentem, non nisi de certo singulari casu, quo locus non est restitutioni, si adest alia actio, curatius secum perpendit fore, non tam spero, quam confido, ut is mihi adstipuletur et adfirmet, falsitatis vitio scatere eorum opinionem, qui vniuersalem propositionem ex effato VLP-PIANI generali quidem, at non nisi de certo causarum genere, concepto deducere conantur, ac proin vi huius conclusionis minores, contractibus curatorum quidem consensu initis laesos, exclusos esse volunt a restitutione, quando concurret electiue actio personalis, aduersus curatores improvidos mouenda. Si autem hoc verum est, prouti id verum esse effatum VLP-PIANI illustratum docet; iure infertur, saluo hoc effato, minores ex initis contractibus, quibus vero nullitatis vitium obiici nequit, laesos quidem, at non communi auxilio et ipso iure munitos, licet admittendos esse ad restitutionem, nec eam remorari exceptionem curatoris nondum excussi.

Ne tunc quidem, si minores laesi aduersus minores in integrum restitui cupiunt, restitutionem illicet petitam remoratur exceptio curatoris nondum excussi.

Mihi insuper fixum sedet, doctrinam, quam tueor, nec ob qualitatem personarum, aduersus quas minores capti illicet restitui in integrum peroptant, cessare, illosque proin nulla ratione cogi posse, qui petant, vt opes curatorum omnium primo excutiantur. Nam iuris notissimi est, priuilegia legibus concessa, seu, vt vtar loquutione in scholis vsitata, priuilegia in corpore iuris clausa vel ius singulare esse species legum.¹⁾ Tandiu vero, id quod ambigi nequit, rogatis aut receptis legibus obsequium a subditis praestandum est, quamdiu non constar de voluntate legislatoris contraria aut vera, aut saltim praesumta. Haud vero constat de cecentiori quadam prouisione legis, quae vult iubetque, vt pro tuenda mea causa allatae ac illustratae leges tunc saltim omni prorsus vi ac potestate destituerentur, si minores cum aliis minoribus, accedente quamuis curatorum consensu, inierunt contractum, quo laedebantur, atque si proin indemnitate consequendae ergo restitutionis beneficio aduersus minores, aliasue personas, iure eodem singulari, ornatas vt cupiunt, personali actione aduersus curatores parum prouidos nondum mota. Deficiente autem sanctione tali cur exceptio curatoris nondum excussi debeat remorari restitutionem, qua minores capti illicet sibi succurri satagunt aduersus alios minores, me hercule! non video. Nescio, an pro tuenda mea causa et hoc adiciere liceat? Ad vnum omnes norunt, fiscum gaudere minorum iuribus. Datur vero minoribus restitutio in integrum aduer-

¹⁾ Ne in malam partem accipias, opto, si nullus oratione vteriori indicem rationem, qua differt ius singulare a priuilegio. Erudite, vt solebat, id praestitit *Fr. C. Conradi Libr. ad lul. Paul. de iure sing.*, quem vnum instar omnium euoluiffe, non poenitebit. Caeterum res ipsa docet, me in paragrapho vocem priuilegium fumere latiori significatione, ita, vt ius singulare comprehendat.

aduersus fiscum, si illorum grauius damnum conspicitur. 2) Quare, dum non contrarium occurrit in legibus, opinor, minores eodem iure, quo aduersus fiscum gaudent, vti aduersus quosuis priuatos, etiam minores.

XIV.

Nec obflare, docetur, L. II. §. 6. sq. D. de min., quae in vna duntaxat hac specie restitutionem minori aduersus minorem denegat, si adest impossibilitas moralis.

At quid audio? Ex artis nostrae interpretibus multi, ne dicam, plerique contendunt, memoria mihi excidisse regulam, quam non modo in iuris compendiis I. H. BOEHMERVS, 1) D. NETTELBLADTIVS, 2) I. A. HELLFELDIVS, 3) C. C. HOFACKERVS, 4) sed etiam in priuati iuris commentariis I. CUIACIUS, 5) H. de BERGER, 6) W. A. LAUTERBACHIUS, 7) pluresque alii tradiderunt, et qua priuilegiarius aduersus aequae priuilegiarium non vitur suo priuilegio. Omnes eo inclinant, vt nectant ratiocinium hoc, nostrae sententiae obiciendum. Si verum est, dictam regulam vniuersalem nisi prouisione certi et indubitati iuris scripti: sequeretur, minores laesos nequaquam iuandos esse restitutionis auxilio, si defiderant, istud sibi concedi aduersus minores, simili iuris beneficio ornatos, sed opus potius esse, vt quando ipsis obicitur exceptio curatoris nondum excussi, confugiant ad actionem personalem, aduersus improbos curatores mouendam. Atqui. Ergo.

Age

2) L. I. C. si adu. fisc.

1) I. H. Boehmerus D. de Const. Princ. §. 15.

2) D. Nettelbladtius Intr. in Iurispr. post. §. 77r.

3) I. A. Hellfeldius Iurispr. For. tit. de Const. princ. §. 105.

4) C. C. Hofackerus l. c. §. 98.

5) I. Cuiacius ad tit. D. de min. Op. T. I. p. 997.

6) H. de Berger Occ. Iur. L. I. tit. I. §. 25. n. 6.

7) W. A. Lauterbachius Coll. Th. Pr. de Const. pr. §. 47. Iungas S. Struyckii D. de Iure Priu. contra priu. in Eius Op. T. IV.

Age examini committamus, num, quod pro minoribus captis restitutionem in integrum, nondum excussis curatoribus illicet concedendam implorantibus suscepi, patrocinium deferendum sit, dum mihi opposita est dicta obiectio. Nullus putarem. Quam enim propositio maior memorati syllogismi sinit, regula generalis ni itur non tam verbis expresse conceptis iuris scripti, quam potius interpretatione parum idonea horum verborum VLPiani, ⁸⁾

item quaeritur, si minor aduersus minorem restitui desiderat, an sit audiendus? Et Pomponius simpliciter scribit, non restituum. Puto autem a Praetore inspiciendum, quis captus sit. Proinde si ambo capti, v. gr. minor minori pecuniam dedit, et ille perdidit, melior est causa secundum Pomponium eius, qui accepit ac dilapidauit, vel perdidit. Plane si minor annis cum filiofamilias maiore contraxerit, et Iulianus libr. 4. D. et Marcellus lib. 2. D. scribit, posse in integrum restitui, ut magis aetatis ratio, quam SCii habeatur.

Quibus verbis curate perlectis, animaduertimus, de litigiosa quaestione, an minor laesus aduersus minorem alium in integrum restitui queat, VLPIANVM ita disputare, ut non statim noscere queas, quae ipsi sit mens de hac quaestione? Nam adfert, qua dubitandi rationem, effectum POMPONII dicentis, *non restituum*. Nescio, quo facto acciderit, ut eruditi non pauci ex hac dubitandi ratione elicere auderent, priuilegiarium aduersus aequae priuilegiarium indistincte nec vti suo priuilegio, nec proin ad preces personae priuilegiariae, restitutionem in integrum desiderantis, gesta negotia ad aequae bonique normam esse redigenda, si concurrat persona aequae priuilegiaria, quum tamen, pro superum fides! VLPIANO displiceat doctrina POMPONII, restitutionem minori aduersus minorem concedendam abnegantis. Putabat is potius, esse Praetoris, ad quem preces de concedenda minori restitutione, curatoribus nondum excussis mittuntur, ut inquirat primum, *quis captus sit.* ⁹⁾ Quibus verbis, fate-

⁸⁾ L. II. §. 6. sq. D. de min.

¹⁰⁾ Voculam captus in hac doctrina prudentibus romanis admodum fuisse familiarem, discimus e L. 3. §. 3., L. 7. §. 1., L. 9. §. 2., L. 29. pr. D. tit. eod.

fatebuntur omnes, antecessorem indicasse, minores non iuandos esse restitutionis beneficio, nec eorum negotia, cum aliis minoribus gesta, simpliciter rescindenda, nisi docuerint, laesionem adesse et manifestam circumscriptionem suadere, ut rescisso negotio omnia redigantur ad aequi et boni normam. Non subsistebat antecessor proferenda hac doctrina. Nam nullus omittebat de eo, quod sibi iustum esse videbatur si, causa cognita, *ambo captos esse*, adpareat, mentem suam aperire non quidem in forma propositionis, sed potius decisione secundum POMPONIVM facta. Eius rei eo melius ac illustrius et nocendae ergo attulisse exemplum hoc, e re mea erit.

Minorem annis Macedonem, fingas, puduisse inter otia ingrata marcescere in solo patrio. Quum arderet cupiditate incredibili incognitas regiones adeundi: curatoris consensu expetii itineris suscipiendi ergo, accepitque talentum auri a minore Mida,

Mille cui Siculis errant in agris agni.

Quo accepto laetus conducebat non rhedas anglicanas, sed locum in curru publico, et, quae ipsi in itinere fuerant fata, memorabat in relationibus, ad creditorem Midam scriptis. Nondum rubente die, quum morae impatiens auriga iunxisset equos, ita sonabat initium relationum, vix exprorectus iter

Ingridior. Sedeo, cubitumque coarctor utrumque

Atque duas pingues comprimor inter anus.

Cum matre e contra puer est, milesque proteruus.

Dissentio hos inter corpore caupo sedet.

Nec vix illuxit, quin hinc agitatur ac illinc,

Aspera qua ducit, qua salubrosa via.

Altera tussit anus. Rixatur et altera. Iurat

Miles, quovis caupo, vomitque puer.

Dulce hoc sodalitiū, qua comes indiuiduus, erat a latere Macedonis debitoris, vsque dum intrauerat Pataulū, florentissimū Mercurii ac Apollinis emporium. Perueniebat is iusto citius in amicitiam artis amatoriae magistri, quem, licet huius nomen texisset silentio, fuisse, fama fert, Gallū emigrantem. Non erubuit, simul-

ac nitore rotariorum oculorum Lesbiae accensus exceperat igniculos, quous crepusculo domum eius introire, ac, ut sibi conciliaret amorem parentum virginis perdilectae, inter millia basia manus huic dono dare in aures et torquem nouo opere factam ad praeccepta Bertuchii Vinariensis, de nitore muliebri, non vero virorum loculis, optime merentis Accipiebat animo hilari munuscula haec. Parentes vero ea e filiae manu fumere, contemplari, laudare, mirari coeperunt. Praesentia Macedonis, amore faucii, delectata Lesbia ipsum intrepide admittebat, nec quicquam restabat, nisi ut amantes inter se fierent connatae, ardoremque exstingerent. Auxerat inprimis audaciam libidinis inexpectatum parentum iter. Ast iusto citius, noctis concubio, ad domus fores adsistunt redeuntes parentes. Ostium opeffulatum pulsant, eoque adaperto ab inquilino non corrupto, properant ad filiae conclauem, ac, dum Lesbia, veluti altiori somno emergens, ad vocem paternam respondebat, moramque in ianua recludenda commissam a somno, et, nescio, a qua imagine vlulae, tristitia nuntiantis, astute excusabat, perseruantur diligentius grabatum. Offendunt, mire dictu! ornamentum capitis virilis, delicto festinationis remanens, atque in ipso strato duorum hominum vestigia figurata. Iracundiam non dissimulabat pater. Furenti similis iam caedem conceperat, iam gladium iugulo deuouerat, fundendo sanguine noxio iniuriae parentaturus, nisi, qui, iniecta humeris veste, se abdiderat in latibulum cubiculi adiacentis, Macedo vltro talentum auri, a Mida minori qua sortem creditam acceptam obtulisset, et sic infelici ratione dilapidasset, perdidissetque.

En exemplum, quod adprime conducit ad illustrandum VLPiani essatum, ad quod, erronee licet, confugiunt secus sentientes, syllogismi oppositi propositionem maiorem probaturi. Siffit id, ceu VLPIANVS, in sua decisione POMPONII vestigiis insistens, supponebat *duos minores captos*, aequali iure ornatos. Incidebat in damnum Midas minor ipso contractu mutui, si ipsi non soluitur fors, quam creditam dabat Macedoni. Hic vero lucrum non habet, at in damno versaturus foret, si iudex ei non succurrat restitutione.

tutionis auxilio, ac sententia lata ei iniungit restituendum talentum auri, quod non laudabili occasione possidere definebat *Melior est* in hac tali specie, iuxta POMPONII doctrinam, ab VLPIANO adoptatam, *causa eius, qui accepit et vel perdidit*. Alia autem ratione causa huius melior fieri nequit, quam si tam Praetor, indulgenda restitutione in integrum, auertat ab ipsius patrimonio damnum, in quod alias iniungenda solutione sortis creditae incurreret, quam si is insuper non attendat, quod creditor minor, aduersus ipsum, moueat actionem ex kalendario, ¹⁰⁾ aequae ac eodem singulari iure restitutionis in integrum gaudeat. Vellicas forte dictum VLPIANI, dicisque, tali casu non opus esse restitutione, quam potius saltim denegatione actionis, quae actionis denegatio nomen restitutionis non meretur. ¹¹⁾ Qui haec vrages, nullus in memoriam reuocans, minores e contractibus etiam sine curatorum consensu initis, iuxta iuris placita, obstrictos teneri, ¹²⁾ et, dum iura creditori minoris, si is adest, non denegant actionem, aduersus debitorem minorem instituentem, opus esse, vt Praetor minori debitori, post creditam sortem dilapidatam, succurreret restitutione ob cautionem exaratam. ¹³⁾ Versaturus enim foret in damno summo, si aut ipsi denegaretur hoc iuris remedium, aut si, concessa restitutione, contra eandem creditor minor quoque restitueretur in integrum. Vera autem et genuina ratio, ob quam in tali specie Midas creditor excluditur a restitutionis beneficio, non tam in eo, quod is versatur in lucro, ¹⁴⁾ quam potius in hoc conspicitur, quoniam in hac

G 2

nosstra

- 10) Quo nomine veniebat conditio certi ex mutuo, *L. 34. §. 14. D. de adm. et peric. tut.* Videtur hoc nomen ideo acceptasse, quoniam creditores kalendis exigere solebant vsuras, licet illi, qui benigniores videri malebant, petitionem in idus differrent. *G. Barclaius Comm. de reb. cred. in Eu. Ottonis Thes. Iur. Civ. T. III f. 896.*
- 11) Id quod olim volebat *R. Bachouius ad D. L. IV. tit. IV. c. 10. §. 4.*, cuius vero errores notabat *A. a Leyser Sp. 61. med. §.*
- 12) *L. 101. D. de V. O.*
- 13) *L. 1. §q. C. si adu. credit.*
- 14) Nullus certe adfirmabit, minorem creditorem, dum sortem creditam recuperare anhelat, certare de lucro captando.

nostra specie, qua Macedo minor iam in integrum fuerat restitutus, impossibilitas moralis impediēbat restitutionem et Midae creditori indulgendam. Si namque minor, nullus possum temporare, quin adscribam verba viri iudicii acerrimi, in integrum restituitur, huius restitutionis hic est effectus, ut solvere, quod deberet, non teneatur. Iam si minor, qui dedit, etiam restitui deberet, reus ad solvendum tamen obligatus esset. Sic itaque simul et non solvere et solvere deberet, quod per principium contradictionis est absurdum. ¹⁵⁾

Deesse vero, quiuis fatebitur, talem impossibilitatem naturalem, quando minor, aduersus quem alter laesus restitui in integrum optat, non tam laesus, quam tempore litis contestatae ditior deprehenditur. Igitur dubio caret, quin, si sermo incidit de collisione priuilegiorum, seu iurium singularium, atque si proin aduersus minorem debitorem non captum alter laesus minor implorat restitutionis beneficium, quin, inquam, nulla exceptio, hinc nec ea, de qua mihi est loquela, remoretur hoc iuris remedium. Aut fallit animus, aut id indicare voluit VLPPIANVS altero ex IULIANI et MARCELLI scriptis desumpto exemplo, quo, minorem annis, si cum filiofamilias maiore contraxerat, posse in integrum restitui iudicabant. Tamen hi iurium antecessores vterentur vocula generali contraxerat: tamen subiuncta loquutio, magis aetatis ratione, quam S^Ci habita, nos dubitare non finit, quin loquantur duntaxat de contractu mutui. Potest enim in hoc contractu solum, non vero in alia eorum specie obici exceptio S^Ci Macedoniani. ¹⁶⁾ Quod vero prudentes nostri aduersus hanc talem exceptionem, si ea forsitan vtebatur filiusfamilias, minori laeso restitutionis auxilio succurrendum esse, iudicant, ratio non in eo latet, quod concurrerat in specie proposita filiusfamilias maior. Nam et in alio loco

¹⁵⁾ I. S. Wientzer *Comm. de Vero Sens. L. 2. §. 6. sq. et L. 22. D. de min. Cap. 1. §. 1.*

¹⁶⁾ G. de Iena *Comm. de S^Co Maced. Scit. l. aph. 4.*, H. Hahnus ad *Wesemb. tit. S^C. Maced. n. 8.*

co VLPPIANVS noster non obscure exprimebat, Sctum Macedonia-
num aduersus minorem, qui restitutionis auxilium implorabat, de-
stitui effectu. 17) Conspicitur potius, meo quidem iudicio, deci-
sionis huius causa in eo, quod, qui utebatur exceptione hac, fili-
usfamilias non consumserat fortem creditam, quae siquidem vel ad-
huc exstabat, vel praedium pro ea, aliamue rem, comparabat. Vt
id de hac specie supponam, me allicit hoc inprimis, quod VLPPIA-
NVS, posteaquam primum in priuilegiariorum collisione POMPONI
sententiam reiiciens dixerat, *inspiciendum esse, quis captus sit*,
nunc in oratione vltiori eo descendat, vt doceat, quid in priuile-
giorum concursu decernendum sit, si duobus minoribus captis con-
currentibus restitutionem vtrique indulgendam impedit naturalis
impossibilitas, in eo fundata, quod lucrum non habeat minor is,
aduersus quem alter laesus minor in integrum restitui anhelat, ille-
que in damno versaturus foret, si ad huius desiderium huic decer-
neretur petita restitutio in integrum. Qua praemissa specie vlti-
rius inquisturus quid iuris esse debeat, concurrentibus
priuilegiariis tantummodo vnus minor captus, omiſſa actione alia si-
bimet competente, implorat restitutionem, alter reus prouocat ad
singulare ius sibi competentem, illicet subiungebat memoratum, a
femet autem probatum, a IULIANO et MARCELLO datum exemplum.
Hoc, dum non sisebat ambo priuilegiario concurrentes, puta, mi-
nores captos, omnino differt a priori exemplo. Quum igitur in
hac specie non de vtriusque contrahentis minoris laesione constat,
ac militat proin praesumptio, quod antecessores nostris in hoc ex-
emplo altero supponebant filiumfamilias debitorem, nummos cre-
ditos non consumentem, sed tempore litis contestatae ditio-
rem. Quare mirum non est, si iidem de hac specie iudicarunt, magis
aetatis rationem, quam Scti habendam esse, ac proin minorem an-
nis creditorem in integrum restituendum esse. Nec enim debitor
minor, cui sententia iniungit solutionem sortis acceptae, quere-
las mouere potest, si reiecta exceptione creditor restituitur, tam-
etsi hic non moueret actionem aduersus curatorem, cuius con-

G 3

senſu

17) L. 3. §. 2. D. ad Sctum Maced.

fenſu forſitan dabat fortem creditam. Nam reſtituenda forte credita nihil de patrimonio, quod habebat, in tali caſu amittit, ſiquidem nummis creditis haud diſſipatis adhuc eſt ditior. Ne dicas, me falſam mentem et VLPIANO et placitis iuris ciuilibus aſſingere, hoc addere licebit, eſſatum VLPIANI ita illuſtratum curate reſpondere ſpeciei ſimili, quam nobis reliquit PAVLVS dicens, *ſi minor viginti quinque annis filiofamilias minori pecuniam credidit, melior eſt cauſa conſumentis, niſi locupletior ex hoc inueniatur litis conteſtatae tempore is, qui accipit.* ¹⁸⁾.

Si igitur, iuxta haec indubitata placita iuris ciuilibus, duntaxat in iſta ſpecie reſtitutio minori laeſo aduerſus alium minorem denegatur, quando eam impedit naturalis impoſſibilitas, ac ſi ea e contra ſummo iure indulgetur, ſi vnus minor duntaxat captus eſt: infero, tam regulam generalem, quod priuilegiarius aduerſus aequae priuilegiarium non vtatur ſuo priuilegio, quam inde deduſtam ſequelam falſam eſſe, quod nimium minor reſtitutionis beneficio non fruatur, quando concurrat minor eodem, aut ſimili iure ſingulari gaudens, habensque actionem, aduerſus curatorem nondum excuſſum mouendam. Altum namque ſilentium in legibus obſeruetur, quod in tali ſpecie exceptio curatoris nondum excuſſi remorari debeat reſtitutionem indulgendam. Quid? quod, dum iura minori laeſo hanc cum quouis emolumento indulgeri volunt, eum tali iure, legum prouiſione quaesito priuaremus, ſi ipſum ad curatorem omnium primo excutiendum adigere vellemus.

XV.

Diſquiritur, quatenus exceptio curatoris nondum excuſſi haud remoratur minorum reſtitutionem, ſi A) aut ipſi ſoluunt.

Tameſi reſtitutio in integrum ad contractus aequae, ac ad negotia adplicari queat, quibus diſſoluimus obligationem: nihilofecius tamen abnegari nequit, fore, vt multoties iniquiſſima reſtitutionis cauſa eſſet, ſi debitorem ad idem bis ſoluendum adigere vellemus. Non mirum igitur eſt, ſi, fuiſſe prudentes eruditos, ſcias, qui, propter hanc, fimilesue cauſas, minores, ob factas ſolutio-

18) L. 34. D. de min.

lutiones, non nisi curatoribus excussis, in integrum restitui volebant. ¹⁾ Vt omnes scrupulos, qui eapropter lectorum animos angunt, eximam, species paulo diligentiori cura erunt ponderandae.

Prima nimirum species est, quum minores deleterent aes alienum, quod aut ipse aut patres ipsorum contraxerant. Praestabat is vero solutionem aut inscio curatore, aut consensu curatoris accedente. Si curatore interueniente soluebat, quod tam naturaliter quam ciuilliter debebat: cessabit restitutio. Nam debebat modo aes alienum, ad quod delendum actione ciuili potest constringi. ²⁾ Sin vero minor debitor creditori adpendebat nummos debitos e mensa sine curatoris consensu: exstantis adhuc pecuniae vindicatio competit. Nam ad perfectam solutionem requiritur, vt, quod soluitur, accipientis fiat, et sic eius dominium transferatur. Id quod vero adulti soli praestare nequeunt. Sin vero creditor nummis, a debitore minore restitutis, ita utebatur, vt non amplius eas penes se habeat: tantum abest, vt ii consumti aetatis auxilio ad minorem soluentem redire queant, vt huic potius liberatio contingat. ³⁾ Quid? quod attendi etiam ad hoc debet, an, si minor non ciuilliter debuerit, subfuerit naturalis obligatio, aut plena, aut minus plena? Hoc casu esse nequaquam opus, puto, restitutione in integrum imploranda. Nam inficias iri nequit, quin sufficere possit minoribus soluentibus pecuniae solutae, ac etiamnum superstitis, vindicatio, consumtae vero conditio indebiti. ⁴⁾ At vero illo casu, quo non quidem aes alienum ciuili obligatione nitebatur, bene autem plena naturali, restitutio aduersus solutionem curatoris consensu factam, implorari omnino poterit. Nam lubrico aetatis capiebatur soluens id, ad quod soluendum nunquam potuisset compelli actione ⁵⁾ Quid?

1) R. Bachonius ad Trentl. Vol. I. disp. XI. th. 4. lit. C., I. Brunne-
mannus ad L. 1. C. si ad solu. n. 12., I. Mauritius de Restit. cap.
176.

2) L. 5. §. 6. D. de reb. cor. qui sub tut. vel cura.

3) L. 14. §. ult. D. de solut., L. 19. §. 1. D. de reb. cred.

4) Euoluas, praeter L. 29 et 41. D. de condit. indeb., C. F. Walchii
Controu. Iur. Ciu. S. III. cap. 6. §. 13.

5) Arg. L. 25. D. de minor.

quod? si, quae aut stato tempore, aut loco minori debitori longe opportuniore soluenda esset, sortem minor debitor aut ante definitum tempus, aut in alio loco cum suo incommodo, auctoris consensu, solvebat creditori: restitutioni locum esse, opinor. Nec eam in utroque hoc casu remoratur exceptio curatoris nondum excusii. Iuris namque certi placita volunt iubentque, ut, si in iuris quodam articulo certa exceptio prolata non improbatur, tribunalia pronuntient iuxta regulam generalem, in legibus praescriptam. Qualem vero regulam esse, ex iis, quae protuli, patet, quod minores capti admitti debeant ad beneficium restitutionis aetati indulgentum, curatoribus licet nondum excusis.

XVI.

B) Aut si debitor solvebat minori creditori.

Alteram vero speciem adesse, abnegari nequit, si, qui se liberare vult ab aere alieno contracto, debitor restituit sortem olim acceptam. Et hic varias species examinasse, e re mea erit.

Primum namque accidere potest, ut debitor absque curatoris consensu soluat minori creditori. ¹⁾ Hoc casu solvens debitor, meo quidem iudicio, plenam liberationem non nanciscitur. Nam minoribus interdictam esse, sciunt omnes, alienationem rerum pretii maioris. Alienat autem is, qui amittit debitorem, licet in dimissii debitoris vicem accipiat pecuniae, aliusve rei, solutionem non secus, ac si aliquam rem mobilem, aut immobilem diffraberet pretio accepto. Et licet, cui soluitur, creditor acquirat pecuniam: tamen idem is rem aliquam suam alienat, si solutione sortis creditae accepta liberat debitorem. Desinit enim habere obligationem et actionem, qua debitorem obstrictum tenuit, ac quae nunc sublata est solutione. Et ut ne, temere interdictam esse eiusce generis alienationem, credas, quasi in debitore liberando nullum sit damnum
peri-

¹⁾ Excipio igitur pupillum, solutionis dumtaxat causa adiectum, id est, in quem solutio seu ius soluendi est collatum. Nam nullum ius obligationis inde oritur minori. Vide, praeter *Barn. Briffonium de Solut. l. 1., A. Vinnii Comm. ad l. tit. quib. alien. n. 2.*

periculumue domini, si eo nomine nummos solutos recipiat; non rareret siquidem domini interest, magis actionem de pecunia credita retinere, quam hac sublata pecuniam solutam accipere. Nam creditor minor nummos restitutos aut confumere, aut casu infortunio eos amittere potest; quum e contra tamen, si pecunia mansisset in debitoris manibus, semper actionem haberet saluam et integram aduersus debitorem. Si igitur minori creditori parum recte soluitur infcio, aut etiam reluctante curatore: quam fides ratione statuamus, eius modi solutionem parere liberationem, si modo credimus, nullam solutionem adferre liberationem, ac eam, quae ita fit, prouti et obligationis ius et iuris regulae desiderant. ²⁾ Aut fallor, aut, quae de pupilli debitor solvente IUSTINIANVS dicebat, adprime adplicari possunt. Hisce verbis, *ideoque si debitor pupillo soluat, necessaria est debitoris tutoris auctoritas; alioqui non liberabitur,* ³⁾ remouet liberationem, si solutio facta fuerit pupillo, tutoris auctoritate non accedente. Quidni igitur, cum mente horum verborum conuenire, adfirmemus, debitorem temere soluere, quando minori sine curatoris consensu restituit fortem debitam? Cuius iuris hoc est corollarium, vt, quando fors, minori soluta, nec amplius existat, nec eius versio, in creditoris minoris rem versa, doceri potest, ne quidem postulandae restitutionis beneficio opus sit, quam vt potius, tametsi tempus restitutionis iam fuerit lapsum, pristina actio, pro exigendo tali debito competens, moueri queat. ⁴⁾ Summo igitur iure debitor talis obstrictus erit, qui eandem summam denuo soluat, ac eatenus saltim ipsi proderunt exceptiones solutionis et doli mali, ne ultra condemnentur, quam debitori abest.

Quo-

²⁾ *L. 54. et 80. D. de solut., L. 4. S. 3. D. de re iud., L. 3. D. de reb. cred.*

³⁾ *S. 3. l. quib. alien. non licet.*

⁴⁾ *Quam in rem bina vice respondisse ordinem iure consultorum testis est Georg Schultzius Tr. de Oblat. Pec. cap. 2. n. 11. Adde l. Boronii Disp. de Sol. pup. ac minor fac. Cap. IV. §. 9.*

Quodnam verò iudicium ferendum est, si, qui liberari volebat, debitor soluit minori creditori, adhibito curatoris consensu? Talem solutionem, res ipsa loquitur, valere aequè, ac eam insequi liberationem debitoris, chirographum, quod forte manserat in creditoris manibus, repetentis conditione sine causa. 5) Iudex enim, dum alicui defert curam, curatorì indulget mandatum tacitum exigendi minorum debita. Parit insuper solutio talis securitatem, puta, si ea consumpta, ditior euasit. Nam ipso iure is debitor esse desinit, qui sibi met exceptionem perpetuam quaerebat. 6) Id quod autem praedicare possumus de debitore isto, si minor quid e forte, curatoris consensu restituta, comparabat, et emtis rebus patrimonium augebat, aut si nummis debitis restitutis emebat res, ad vsum et victum necessarias, quas urgente inopia de suo erat emturus. Nec nocebit, si eiusce generis res prius, quam iis utebatur, casu perierant, veluti incendio, aut incurfu hostium, latronumue. 7) Licet igitur fortis debita restituito, minoribus facta, valeat ipso iure, quum adhiberetur curatoris consensus: fatendum tamen est, euentu ne sic quidem minoribus creditoribus tuto solui. Possè enim, id quod abnegari nequit, consensum rudem curatoris adesse? Potest insuper minor nummos restitutos male consumere. Potest, ne plura dicam, fors restituta furto, aut vi, auferri. Quae si acciderint cum minorum laesione: sine formidine exceptionis doli mali fortis eiusdem solutionem denuo vrgent, 8) eandemque post institutam causae cognitionem, nanciscuntur beneficio aetatis per restitutionem in integrum, 9) neque quo minus ad hanc illicit admittantur, efficit exceptio curatoris nondum excussì, neque etiam illis obstat, quod curator interuenerit. 10) Nam curatorum consensus nequaquam in odium

5) *L. vii. C. de solut.*

6) *L. 55. et 108. D. de V. S.*

7) *L. 47. S. 1. D. de solut.*

8) *S. vii. l. quib. alien. licet.*

9) *L. 1. C. si adu. solut.*

10) *Tit. C. si tut. vel cur. interu.*

um minorum verti, ac is proin restitutionis beneficium impedire non debet. ¹¹⁾ Non ergo eorum sententiae subscribo, quibus sedet, in hac specie minores a restitutionis auxilio excludendos esse. ¹²⁾ Ipse diuus IUSTINIANVS, dum sanciebat, vt reditus annui ac cuiusuis reipensiones curatorum consensu minoribus tuto soluantur, adeo, vt, qui soluerunt, debitores eo nomine non inquietarentur, ¹³⁾ hac posita exceptione firmabat regulam, quod, sicuti aduersus quaeuis negotia, laesionem inuoluentia, ita etiam aduersus omnes alias fortis debitaes solutiones, curatorem consensu accedente factas, adulti, lubrico aetatis capti, restitutionis beneficio iuuandi essent, nec eam vlla exceptio, ac proin nec illa, de qua loquor, remorari posset, si modo, quae subest, iusta causa patefcit.

Si vero iudicis sententia praecedebat, quid quaeso dicendum erit? num ea praestat debitori soluenti securitatem plenissimam? Prodest, meo quidem iudicio, sententia talis ad hoc, vt solutio rite quidem, minime vero vt etiam recte facta censeatur. Quis enim abnegat, solutionem, de qua iam sermo, efficere, vt, quae ex post emergit, laesio non noceat soluenti debitori, isque proin ratione damni ex post emergentis gaudeat securitate omnimoda. ¹⁴⁾ At non praebet vtilitatem, si laesio in factae solutionis initio facta, conspiciatur. Quare in hac tali specie laesis adultis succurrendum erit beneficio restitu-

H 2

tio-

11) *Arg. L. 6. C. de legib.*

12) *A. Faber de Error. Pragm. dec. 25. err. 10., et in Iurispr. Papis. tit. 12. pr. 7. illat. 43. ac Casp. Schiferdeckerus Contr. For. ad A. Fabrum Tr. XVI. qu. 11.*

13) *L. 25. et 27. C. de admin. tut.*

14) Hanc exigit non modo ius romanum, sed etiam plures Germaniae constitutiones. Talem habemus in hisce terris, a diuo *Carolo* editam XVII. Febr. 1010cccxlv. At inualuit quibusdam regionibus consuetudo, qua mandatum de soluendo tunc demum exigitur, si aut debitum litigiosum est, aut ratione quantitatis et qualitatis dubium. Vide *Phil. Lupini D. de Debit. pec. pupill. tuto soluente.*

LX

tionis, oblienda exceptione ordinis non remorandae, ne alias in ipsorum damnum interuertatur interuendus iudicialis, quem in illorum fauorem exigunt iura. ¹⁵⁾

XVII.

Inquiritur, annon saltim, iuxta L. 13. §. vlt. C. de iudic., exceptio curatoris aut procuratoris nondum excussi remoretur restitutionem, si huius negligentia instantia perimebatur, ac minores laedebantur?

Valedicere lectori beneuolo volui, ni illi, qui iurisprudentiam in scholis delitescens ex umbra in lucem forensis educere conatur, quaerent, annon iuxta Latii iura saltim tunc exceptio curatoris nondum excussi remorari debeat restitutionem ab adultis petitam, si curatoris aut procuratoris desidia perimebatur instantia, ac sic minores laedebantur? Citra timidi animi notam adfirmandam esse hanc quaestionem, statuo. Quo de hac meo adfero, et de caesarea sanctione id stabiliente, eo meliori ratione iudicare queas, in memoriam reuoces, opto, priscis temporibus actores haud raro contumaciae delicto se contaminasse aequae, ac reos ob reiteratam fugam in iudiciis male audisse, et nomine fugientium insignitos esse. ²⁾ Temporis quidem, quo causae terminandae erant, definitio nos fugit, tamen si veritati accedat, legibus rogatis olim cautum fuisse, ne ciuium controuersiae nimium prolatarentur et procrastinarentur. ²⁾ Hoc vero in spissis circa ordinem iudiciorum tenebris

14) L. 11. D. de praed. min.

1) Testis huius rei est I. Cuiacius ad cap. 3. X. de dolo et contumae.

2) Non mirum igitur est, si legas I. Raguellum Com. ad L. vlt. C. de fidei. libert. huius tam ciuili, quam criminali finiendae annum assignare abutentem verbis Iuuenalis Sat. XVI. v. 42., aut si animaduertas, auctoritate Sidonii Apollinaris L. 8. ep. 6. motum Iac. Ruardum Var. L. 4. c. 14. asseruisse, etiam ante Iustinianum ciuilibus actionibus finiendis triennium fuisse praefixum, At aliter Iuue-

bris nouimus, ante diui IUSTINIANI tempora, instantiam iudicii criminalis anno, a tempore litis contestatae, vel ab inscriptionis die, si ea opus erat, finitam fuisse, ³⁾ donec is biennium causis criminalibus eapropter praescriberet, ⁴⁾ vt ne accusatoris tergiversatio reos seu diutius detineret in vinculis ac carceris squalore. Scimus insuper et hoc, quod is coercendis saeculariis hominibus, puta minoribus maioribusue iudicibus, actoribus, reis, causarum patronis, procuratoribus, tutoribus, curatoribus, per quos stabat, quo minus lites intra tempus legitimum decurrerent, ederet sacram constitutionem qua diserte edicebat, ⁵⁾ *censemus itaque omnes lites super pecuniis --- non ultra triennii metas post litem contestatam esse protrahendas: sed omnes iudices siue in hac alma Vrbe, siue in prouinciis maiorem seu minorem peragant administrationem, siue in Magistratibus positi vel ex aula nostra dati, vel a nostris proceribus delegati non esse eis concedendum ulterius lites quam triennii spatio, extendere. Caue, ne nostrae caesareae sanctioni hunc tribuas sensum, quasi tota causa perimatur, post lapsum triennii nullatenus de nouo mouenda. Mihi nihil certius esse videtur, quam quod ea fuerit diui IUSTINIANI sententia, quod, si duae inter se partes diu litigauerint, et utraque pars per integrum triennium ius suum indefensum reliquerit, ac ab illius persecutione cessauerit, salua quidem causa in iudicium deducta, lis siue instantia finire et terminari debeat triennio currente ex ea die, qua et actor et reus simul a iuris sui persecutione conqueuerunt. Nam si hanc sacram constitutionem accipere velles de ipsa causa, in iudicium deducta, per triennii lapsum pereunte: nulla me hercule! cogitari posset ratio, cur legumlator optimus*

nalem accipit Pithoeus Subces. l. 2. c. 20., atque et Sidonium minime de termino iudicii loqui, sed de tempore mouendae actioni praescripto docet l. 1. Wissenbachius ad l. 13. C. de iudic. §. 1.

- 3) L. 7. D. de mun., l. 1. sq. Cod. Theod. int. ann.
 4) L. ult. C. vt intra certum. etc.
 5) L. 13. C. de iudic.

mus suae legum collectioni inferi curasset aliam a se datam sanctionem, qua volebat iubeatque, vt, qui semel litem contestatus est, eam vsque ad quadragesimum annum libere exercere et persequi possit; vtpote non similis esset qui penitus ab initio tacuit, ei, qui in iudicium venit, et certamen subit, litem vero implere atque exequi casu impeditus est. 6) Quum igitur haec vltima sanctio caesarea litis contestationi tribuat vim perpetuandae et quasi immortalis faciundae actionis institutae, quumque non constet, vsum ipsius esse sublatum, quamuis sint, qui abrogatam esse dicant dispositionem sanctionis, quatenus illa lites facit quadragenarias post litem contestatam: 8) nihil sane vti absurdius est, quam triennii lapsu totam causam mori adserere, ita etiam iurium consulto nihil dignius est, quam contendere, quod in sacra constitutione, de qua loquor, triennium instantiae duntaxat tribuatur, eamque, post litem contestatam, vltra hoc tempus legitimum produci vetet.

Huic ipsi vero de peremptione instantiarum sanctioni additum legimus. 9)

Sin vero causae vel pupillorum vel adultorum per tutores, vel curatores, vel actores, vel eorum procuratores agantur, et eorum desidia triennium fuerit elapsum, et causa ceciderint litem quidem nihilominus suum habere vigorem: omnem iacturam, quae ex hac causa oritur, ad tutores ac curatores, aut eorum fideiussores, heredesque, et res eorum, et ad omnes, quorum in hac causa legitime interest, redundare. Sin autem non sufficit
pu-

6) Argumenta eruditorum, qui instantiam breuiori tempore, quam triennio circumscribi dicunt, docte elidebat, ac in Latii iure vix vllam legem, quae instantiam breuiori tempore, quam triennio, inueniri offendeat *N. Sudovius Disp. iur. Ciu. fol. 1325. Thef. I. C. Eu. Ottonis.*

7) *L. vlt. C. de praesc. trig. vel quadr. ann.*

8) Quod cum multis aliis volebat *L. Voetius ad D. tit. de iudic. §. 35.*

3) *L. 13. cit. §. vlt.*

pupillis, vel minoribus eorum substantia, tunc in id, in quod fuerunt detrimentum perpeffi, placuit in integrum restitutionis auxilium eis superesse.

Non parcendum igitur esse vti maioribus, ita et minoribus, ecquis hanc sanctionem perlegens non videt, si iudiciale tempus non obseruarunt, hisque perire infantiam, quando eam eorum curatores aut procuratores desidia sua deferebant ac derelinquebant per triennium? Nec obicias, sanctionem hanc caesaream minime custodiendam esse, vtpote sciunt omnes, in casibus, quibus olim tempus currebat aduersus minores, quibusque hi nihilofecius in integrum restituebantur, iuxta iuris recentioris placita tempus et vel ea propter non currere, quoniam satius est, iura minorum seruare intacta, quam vulneratis quaerere remedium. ¹⁰⁾ Nullius momenti est obiectio haec, quam proponis; valet quippe duntaxat de praescriptionibus extraiudicialibus, veluti de praescriptione decenni in immobilibus, triennii in mobilibus. Loquitur autem nostra sacrosancta constitutio minime de hac, quam potius de alia praescriptione, puta, iudiciali, odio ambagium, quibus lites iusto diutius extendi solebant, definita. Si ea adest, si proin minores eo incidunt in damnum, quod ob desidiam tutorum ac procuratorum instantia periret elapso triennio, e quo feriarum dies, meo quidem iudicio, non deducuntur, sicuti nec appellationis instantia ob interiectos feriarum dies prorogatur: ¹¹⁾ minores laesi excluduntur, iuxta hanc caesaream constitutionem, a iure eligendi, num curatorem actione personali conuenire, an vere omnium primo restitutionis remedium implorare velint?

Non vero difficile est, detegere rationes, propter quas in tali casu minor primum procuratorem ac curatorem conuenire debet, ac, si
hi

10) L. 3. C. de praes. trig. vel quadr. ann.

11) L. 1. C. de feriis.

hi soluendo sunt, cessat in integrum restitutio. Ad vnum omnes norunt, olim in vsu fuisse, alterius nomine actionem institui non potuisse, et prudentes excogitasse medium, quo, saluo iure antiquo, per procuratorem agi poterat. Quum scilicet dominus litis ipsemet agere deberet: nihil facilius erat inuenienda fictione, qua non ille, cuius nomine agitur, quam potius procurator ipse constituebatur dominus, eamque suo nomine exsequeretur. ¹²⁾ Huius rei hoc erat corollarium, vt ex iuris ratione procurator in se transferret obligationem, ac proin, quoad iudicii cursum, domini persona in considerationem amplius non veniret, nec, quod postea cum eo, qui mandauit, actum erat, ratum haberetur. ¹³⁾ Ex hoc simul inferre licet, quod, dum res minoris ab eo demum momento geri intelligitur, a quo is indemnitate nancisci nequit a procuratore, aduersus quem, ob damnum fatalibus neglectis datum, actione mandati experiebatur. Igitur tunc demum, quum de ipsius damno constet, primum vigore sanctionis caesareae nascitur restitutio. Accedit et hoc, vt et vel iudiciorum auctoritas ac integritas, quae, quantum fieri potest, seruari debet, exigat, quo et vel minoribus currant fatalia. Nec iidem perinde instantiarum peremptione laeduntur, ac amissione caeterarum rerum. Nam, instantia perempta, iuxta clara voluntatis caesareae verba, *causa nihilominus habet suum vigorem*. Ob haec momenta diuus IUSTINIANVS, dum leuiora legum auxilia ac remedia adhibenda esse credebat, minores, curatorum desidia laesos, non promiscue aduersus instantiae peremptionem restitui volebat, sed duntaxat, si negligentes curatores aut procuratores inopia laborant, nec ex illorum heredum facultatibus, quae illis non secus, ac curatoris patrimonium, eatenus tacite obligatae sunt, quatenus heredes sunt, ipsis satisfieri potest. Si igitur minoribus aduersus instantiarum peremptionem, triennio elapso euenien-

12) *I. H. Boehmerus* Exerc. ad Pand. XXXII. cap. I. §. 13 et 20.

13) *L. vn. C. de satisfd., L. ult. C. de sentent. et interloc.*

nientem, litis restitutio tunc demum indulgeri debet, quando satis constat de inopia curatorum, quorum desidia fraudabantur; sequitur, quod in illa specie, qua, ob negligentiam curatorum aut procuratorum, fatalia moriuntur, ac minores capti illicet restitutionem postulant, opponenda exceptio curatoris nondum excussi omnino remoretur restitutionem in integrum.

XVIII.

Adducuntur quaedam de usu L. 13. C. de iudic.

Qua constitutione caesarea illustrata, exceptionem doctrinae abs me defensionae continente, nil amplius inquirendum existimarem, nisi ea semper inter illas sanctiones habita esset, quas Graeci *νόμος ἀνύστος*, id est, *leges infirmas*, et quasi contrario usu abrogatas appellat. Quod si in nutricula caudidicorum Germania, quemadmodum olim Athenis, Thesmothetae essent, qui in legibus nostris euoluendis assiduis, contrarias inter se, bis repetitas et alias, usu inualidas, annotarent, magis fortasse propitium nobis Eunomiae nomen haberemus. Sed, utcumque sit, hoc certum est, in tribunali-bus germanicis restitutiones in integrum minoribus laesis aduersus peremtionem instantiarum et fatalia, curatoribus licet nondum excusis, indulgeri, atque sic, ut ingenue dicam hac de re, quod sentio, verissimum esse dictum, ciuilia scilicet iura mutari posse, naturalia vero nunquam immutari, neque abrogari. Ne temere hoc protulisse videar, antefor IOH. HENR. DE BERGER. *Omnino mi-roror*, ita inquit vir summus, *) *istam ad conseruandum iudiciorum rigorem inuentam legem in foro cum ab aduocatis, tum a iudicibus non sine oscitantia negligi, atque adeo pupillos, minoresque, etiam in causis iudicialibus, protinus, non excusso prius tutore, curatore-ue in integrum restitui, eoque iudicium retro elidi.* Atque alio loco idem is, *usum fori hanc constitutionem parum curare*, asser-
bat,

*) N. a Berger *Diss. de Domin. Lit. S. 47.*

bat, ²⁾ et hac ratione antecessores Wittebergenſes aduerſus Franco-
furtenſes ius dixiſſe, idque argumento a piis cauſis et vniuerſitati-
bus ducto inualuiſſe. Nam Pontifex CLEMENS V. eccleſiam, in con-
cilio Viennenſi, nulla mentione excuſſionis facta, aduerſus temporis
lapſum reſtitui in integrum iubebat. ³⁾ Iunxiſſe non poenitebit,
BERGERI, dum fata ſinebant, collegam, I. B. a WERNHER aientem, ⁴⁾
verum conſtans praxis, in Saxonia praefertim recepit, ut minori-
bus deſidia vel fraude curatorum laeſis indiſtincte, non excuſſis cu-
ratoribus per reſtitionem in integrum ex officio etiam ſeu breui
manu ſubueniatur. Tuebatur eandem doctri-⁵⁾nam I. V. DE CRAMER. ⁶⁾
Ita viri, dum viuebant, de archidicaſterii Imperii optime meriti.
Atat quamuis me non fugiat, eſſe antecessores, qui in hac doctri-
na non deferendam eſſe iuris ciuiliſ prouiſionem volunt: ⁷⁾ tamen con-
ſuetudinem forenſem hac in re recedere a iuris ciuiliſ placitis, teſta-
tur pragmaticorum omnis fere ſchola, in quibus praeter alios ſunt
praecipui C. H. HORNIVS, ⁸⁾ Q. S. F. RIVINVS, ⁹⁾ C. WILDVOGE-
LIVS, ¹⁰⁾ I. F. SCHNEIDERVS, ¹⁰⁾ qui omnes exempla rerum ita iu-
dicatarum commemorant. Nec id ſilentio praeterire poſſum, adeſſe
ordinationes germanicas, quae conſtitution, caeſareae derogant. Te-
ſtatur id exempli loco de Tribunali Wiſmarienſi D. MEVIUS, in haec
verba dein erumpens, ex quibus communior et in praxi forenſi rece-
ptior reddita eſt ſententia, quod minores in iudiciis reſtituantur, non
atten-

2) *Idem Oecon. Iur.* p. 889.

3) *Clem. vn. de reſtit.* Iungas velim G. H. *Ayreri Diſſ. de Poen. praeculſ.*
in *conſ. credit.* S. III. §. 2.

4) *I. B. a Wernher Obſ.* Tom. I. obſ. 264.

5) *I. V. de Cramer Obſ. Iur. Vniu.* T. I. obſ. V.

6) *D. G. Strubenius Conſ.* T. I. p. 131.

7) *C. H. Hornius Reſp. Cl. 14. reſp. 6.* p. 1005.

8) *Q. S. F. Rivinus ad O. P. S. tit. 9. enunc. 10.*

9) *C. Wildvogelius Reſp. 149. n. 11. ſqq.*

10) *I. F. Schneiderus D. de Reſt. in integr. breui manu ada. fatal.* §. 13.

attento regressu contra tutores, et licet hi soluendo sint. ¹¹⁾
 Quid? quod, ut plurimum inanis est mouenda aduersus procurato-
 rem actio, dum saepius fieri nequit, ut laesus, ob dubium ac incer-
 tum litis euentum, doceat damnum ex fatalibus omiffis obuuium.
 Alter insuper lucrum consequitur cum alterius iniuria, si non argu-
 mentorum vi, sed solo temporis, desidia procuratoris praeteriti, la-
 psu victoriam consequitur. Quare non mirum est, quod, et vel in
 causis maiorum restitutionem in integrum, nondum facultatibus pro-
 curatoris excussis, indultam saepius esse, commemorabat H. DE BER-
 GER, ¹²⁾ sed etiam ipsos Imperantes in talibus casibus recessisse a
 placitis iuris romani disci potest ex rescripto, quod C. BARTHIVS
 nobis relictum exhibebat. ¹³⁾ Sed ohe iam fatis dictum est.
 Si quid

— — — nouisti rectius istis
 Candidus imperti. Si non, his utere mecum.

11) D. Meinius P. III. dec. 29., P. V. dec. 206. P. VII. dec. 286.

12) H. de Berger Elef. Disp. for. tit. VII.

13) C. Barthius Hedog. For. p. 99.

THESES.

I.

Auus paternus iuxta ius romanum matri praecedit in tutela.

II.

In contractu aestimatorio dominium non transit in accipientem.

III.

Transactio nequit impugnari ob laesionem enormem.

IV.

Filius, ex sponsa natus, legitimus est, et patri, exclusis adfendentibus et consanguineis, succedit.

V.

*Querela et exceptio non numeratae pecuniae contra apocham post
XXX dies locum non inuenit.*

Ed. Hübner De negotiis non confectis.

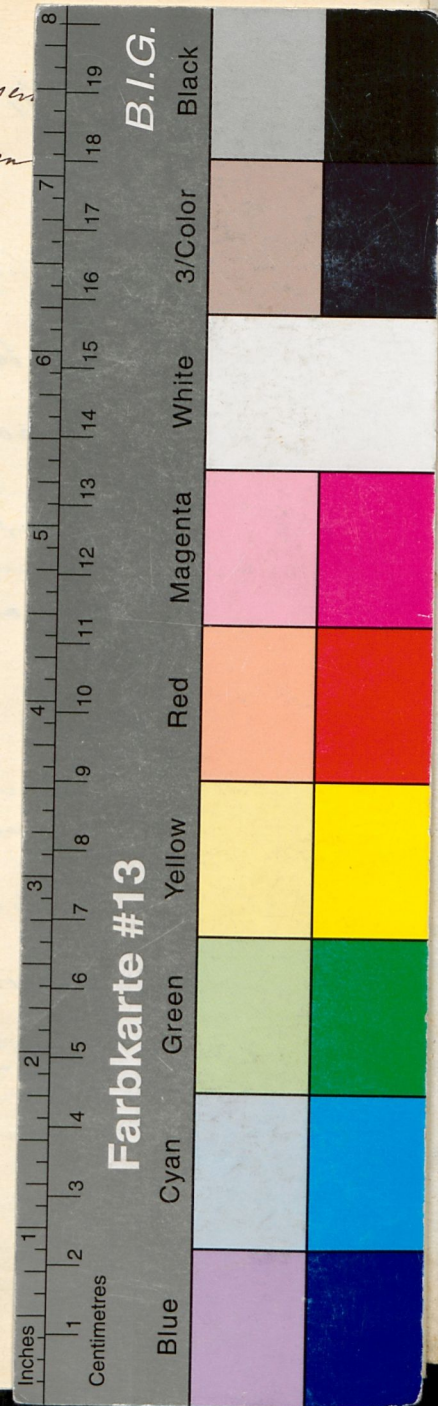

X 2368106

DISPUTATIONEM INAUGURALEM
DE
EXCEPTIONE
CURATORIS NONDUM EXCVSSI
RESTITUTIONEM IN INTEGRVM A
MINORIBVS ADVLTI PETITAM
HAVD REMORANTE

AVCTORITATE
ILLVSTRIS IVRECONSULTORVM ORDINIS

PRAESIDIO

ALBERTI PHILIPPI FRICKII

PRO

SVMMIS IN IVRE HONORIBVS

CAPESSENDIS

D. XXI. MARTII MDCCLXXXVI. HOR. POMERIDIANIS
PVBLICAE ERVDITORVM DISQVISIONI

SVBMITTIT

AVCTOR

HENRICVS ZACHARIAS SPANNVTH

BRVNOVICENSIS.

HELMSTADII,
LITTERIS C. G. FLECKEISEN, TYPOGR. ACADEM.